

DE ZENDBRIEF VAN DE APOSTEL PAULUS AAN TITUS

Wat doel en inhoud betreft heeft de brief veel overeenkomst met de eerste brief aan Timotheus. Behalve de strijd tegen de Joodse dwaalleraars, die op Kreta zowel als te Efeze binnengedrongen waren, worden wij telkens gewezen op het leugenachtige en het aardsgezinde en de buitensporige zeden van de Kretensen. De toon is meer van die aard, dat deze brief tegelijk kan worden gehouden voor een schriftelijke volmacht tot het heilig ambt.

HOOFDSTUK 1

WELKE PERSONEN HET PREDIKAMBT MOETEN BEDIENEN EN WAT HET AMBT VAN DE PREDIKERS IS

A. Deze brief is waarschijnlijk aan Titus, die op Kreta was achtergelaten, door Paulus uit Efeze geschreven, na Paulus terugkeren van de reis in Hand. 19: 20 beschreven, snel na Pasen van het jaar 57. De aanvang heeft met die van de eerste brief aan Timotheus overeenkomst, niet alleen in de zegenwens, maar ook reeds in het opschrift. Het is hier echter uitgebreid op een wijze, dat veel meer over de persoon van de apostel gezegd is, dat slechts op dergelijke manier voorkomt in het opschrift boven de brief aan de Romeinen (Rom. 1: 1-6). Zonder twijfel deze uitbreiding heeft haar grond in de gemoedsstemming, waarin Paulus zijn brief begon en in de gezichtspunten, die hij Titus wilde openen, om hem de juiste verhouding aan te wijzen tot het hem opgedragen werken en hierin is nu menige behartigingwaardige wenk, tot verkrijging van een vast oordeel over de tijd, waarin de brief is geschreven, terwijl nergens elders onmiddellijke en zekere berichten daarover te vinden zijn.

1. Paulus, een dienstknecht van God en niet slechts dit in de algemene zin van het woord, waarin ieder Christus zichzelf als zo iemand moet en mag kennen (1 Petrus 2: 16), maar in de bijzondere zin van het woord, een apostel van Jezus Christus (Openbaring 1: 1 v.), naar of in overeenstemming met het geloof van de uitverkorenen van God, zoals deze dat bezitten en overeenkomstig de kennis van de waarheid, die in aard en gesteldheid naar de godzaligheid is (1 Tim. 6: 3).

2. In de hoop van het eeuwige leven, die God, a) die niet liegen kan, beloofd heeft b) voor de tijden van de eeuwen, ondenkbaar lange tijden geleden (2 Tim. 1: 9), maar geopenbaard heeft te zijner tijd, toen de door Hem bepaalde tijd daar was, dat het beloofde eeuwige leven niet meer iets toekomstig zou zijn, maar reeds werkelijk voorhanden was.

a) Num. 23: 19. 2 Tim. 2: 13 b) Efeze 1: 9; 3: 9

3. Namelijk Zijn woord, dat de vervulling van die belofte in Christus gegeven, overal laat horen, door de prediking, a) die mij toevertrouwd is (1 Tim. 1: 11), om in het bijzonder onder de heidenen te volbrengen (Rom. 16: 25 v.), naar het bevel van God onze Zaligmaker¹⁾ 1Ti 1: 1; aan b) Titus, mijn oprechte (1 Tim. 1: 2) zoon (Hand. 18: 23 en "Ac 18. 23" en "Ac 19: 20, naar het ons beiden gemeen geloof 2).

a) Hand. 10: 24 Gal. 1: 1 b) 2 Kor. 2: 12; 7: 14; 8: 6, 16

Er kunnen dienstknechten van God zijn, die geen apostelen zijn; maar er kan geen apostel zijn, die niet een dienstknecht van God is, anders was hij een vals apostel. Ieder mens, die zijn zedelijke roeping wil vervullen, moet eerst een knecht van God worden, d. i. hij moet zijn wil aan God overgeven en in die eenheid van wil met God volharden: deze is de ware wijsheid. Zijn wij inwendig knechten van God geworden, dan kan God ons tot iets gebruiken, dan komt een uitwendige roeping; deze was bij Paulus de roeping tot apostel.

Als Paulus, wanneer hij zich een dienstknecht van God en een apostel van Jezus Christus noemt, die beide namen verbindt door een "en" of "maar" (vgl. Judas 1: 1), dan wil hij die eerste door de tweede nader bepalen. Hierdoor zijn zij tot elkaar geplaatst in een verhouding, waardoor de prepositionele bijvoegingen "naar het geloof van de uitverkorenen van God en

de kennis van de waarheid, die naar de godzaligheid is, in de hoop van het eeuwige leven enz. " niet alleen tot het tweede behoren, maar ook tot het eerste. Zij drukken zijn verhouding tot God uit als die de eigenschap heeft, van een apostel in de dienst van God, ten opzichte van de grond, waarop zij rust. Hij is namelijk als apostel van Jezus Christus Gods knecht aan de ene kant naar het geloof van de uitverkorenen van God en de kennis van de waarheid, die naar de godzaligheid is, want daarin staat hij en aan de andere kant de hoop van het eeuwige leven, want daardoor gedragen volbrengt hij zijn ambt. Geloof van de uitverkorenen is geloof, zoals Gods uitverkorenen dat bezitten (in tegenstelling tot het valse geloof, waarop de dwaalleraars zich beroemden): waar zo'n geloof is, daar is ook kennis van de waarheid en wel een kennis van de waarheid, waarvan het eigenaardig wezen daarin bestaat: dat bij haar van godzaligheid sprake is.

Hier is een tegenstelling te kennen gegeven tot een kennis, die niet is die van de waarheid, die tot godzaligheid leidt, maar daarvan afleidt (Hoofdstuk 1: 11 en 16). In het algemeen kan de manier, waarop de apostel nader zijn ambt noemt, alleen begrepen worden uit de tegenstelling tot hen, wier leren en streven hij bestrijdt.

Verder zegt Paulus, die kracht hem in staat stelt om zijn taak te vervullen, namelijk de hoop van het eeuwige leven en geeft hij getuigenis van het onbedriedere van die hoop. God, die niet liegt, heeft dat, wat het voorwerp van de hoop is, namelijk het eeuwige leven, beloofd door Zijn profeten in de Heilige Schrift (Rom. 1: 2), vóór de tijden van de eeuwen, d. i. in de Oud-Testamentische tijdruimte (Hebr. 1: 1), die met het paradijs-Evangelie (Gen. 3: 5) zijn aanvang neemt; en Hij heeft te Zijner tijd Zijn woord geopenbaard door de prediking, die mij toevertrouwd is naar het bevel van God. Bij de laatste uitdrukking denkt men aan de opdracht, die de apostel dadelijk na zijn bekering en later vaker op verschillende manieren ontvangen had (Hand. 9: 15; 22: 21; 13: 2 Hij ontkent door deze bijvoeging beslist, dat hij in zijn prediking ooit naar willekeur handelde.

De apostel noemt Titus, omdat die door zijn prediking bekeerd is, zijn zoon en ter getuigenis, dat hij zichzelf in hem weervindt, zijn oprechte zoon; vervolgens voegt hij erbij, "naar het gemeen geloof", om te zeggen, dat de verhouding van Titus als zoon tot hem berust op het geloof, dat in hen beiden een en hetzelfde is, zodat in die eenheid van het geloof de onderscheiding van vader en zoon wordt weggenomen. Hij probeert dus Titus zo te stemmen, dat hij de afhankelijkheid, waarin hij zich heeft begeven, niet op onaangename wijze voelt.

Wellicht legt de apostel op dit gemeenschappelijke van het geloof bijzondere nadruk, met het oog op de heidense afkomst van Titus, terwijl hij zelf van Joodse oorsprong was; hier moet dus het principe: Kol. 3: 11 Gal. 5: 6 gelden.

Over de bijzondere omstandigheden van Titus ontbreekt het aan uitvoerige mededelingen. De Handelingen van de Apostelen bericht niets over hem. Daarentegen blijkt uit Gal. 2: 1 vv. dat hij van heidense afkomst was, van Griekse ouders en dat hij ook als Christen, op aandrang van Paulus, die hij naast Barnabas van Antiochië naar Jeruzalem tot het apostelen-convent vergezelde, zich niet had laten besnijden. Later, toen de apostel op zijn derde bekeringsreis Efeze na een twee- of derdehalfjarig oponthoud wilde verlaten, werd hij naar Corinthiërs gezonden, om over de bedenkelijke toestand van de gemeente daar berichten in te winnen voor de apostel, die eveneens daarheen dacht te reizen en intussen reeds de eersten brief aan de Corinthiërs had afgezonden. Paulus hoopte hem te Troas weer te vinden, maar ontmoette hem pas weer in Macedonië en zond hem nu van hier weer naar Corinthiërs vooruit, tot overbrenging van de tweede brief aan de Corinthiërs en om een inzameling voor de arme

Christenen, reeds bij zijn eerste oponthoud voorbereid, te bewerkstelligen (2 Kor. 2: 12 v. ; 7: 6, 13 v. ; 8: 6, 16 vv. ; 12: 18 Nog een korte mededeling over hem wordt gevonden in 2 Tim. 4: 10, namelijk dat hij, terwijl de apostel te Rome in gevangenschap was, zich in Dalmatië bevond. Wanneer hij op Kreta met Paulus samen was en onder welke omstandigheden deze de brief aan hem schreef, moet uit gebrek aan nadere berichten door combinaties Tit 3: 14 gezocht worden.

4. a) Genade zij met u, barmhartigheid 1Ti 1: 2 (dit woord ontbreekt in vele handschriften), vrede zij u van God de Vader en de Heere Jezus Christus, onze Zaligmaker.

a) Efeze 1: 2 Kol. 1: 2. 2 Tim. 1: 2. 1 Petrus 1: 2

B. In het hoofdgedeelte van de brief, dat nu volgt, wijst de apostel Titus, zijn op het eiland Kreta achtergebleven plaatsbekleder en gevolmachtigde aan, op welke wijze hij zijn ambtswerk overeenkomstig de aanleiding hem reeds vroeger gegeven, moet vervullen.

I. Vs. 5-16. In de eerste plaats herinnert Paulus Titus aan de opdracht hem gegeven, om aan alle plaatsen op Kreta, waar reeds Christenen waren, maar die nog niet tot een gemeente georganiseerd waren, oudsten aan te stellen. Hij stelt hem de eigenschappen voor, die in zedelijk opzicht eis zijn voor hen, die hij roepen zal tot dat ambt, dat toch een opzichtersambt is. Hij voegt er nog met nadruk bij, dat zij aan het woord van God, zoals dat in de ware Christelijke leer vervat is, beslist vasthouden. Zo'n vasthouden toch was, wel overal elders, maar toch in het bijzonder op Kreta nodig, waar de verkeerde leer van Joodse dwaalleraars, waarover reeds in de tweede brief aan Timotheus gesproken is en die in de Klein-Aziatische gemeenten zich verbreidde, een leer die met haar fabels en geboden van mensen een zo gunstige opname vond, dat de gemeenteleden door de leer van de zaligheid ernstig moesten worden vermaand en de tegensprekers met kracht bestraft (vs. 5-11). Hier sluit de apostel de karakteristiek aan van de slechte eigenaardigheden van de Kretensen met de eigen woorden van een van hun dichters, die door hen voor een profeet werd gehouden. Nu stelt hij Titus voor, welke taak hem als leraar van de gemeente door het drijven van die leraars wordt opgelegd en spreekt zich dan des te scherper uit, zowel over hun zedelijkheid als over hun geloofssysteem, opdat Titus iets bemerkt van de strengheid, waarmee hij de gemeente moet bestraffen, om haar van haar geestelijke ziekte weer te doen komen tot een gezond zijn in het geloof (vs. 12-16).

5. Om die oorzaak heb ik u, mijn geliefde zoon in de Heere, in Kreta gelaten, toen ik van daar hierheen naar Efeze terugkeerde, opdat u hetgeen nog ontbrak, wat ik nog onafgedaan had gelaten, voorts zou terecht brengen en dat u van stad tot stad, overal waar reeds Christenen waren, ouderlingen zou stellen op de wijze, zoals ik u bij mijn afscheid bevolen heb.

De brief begint als om te voorkomen, dat Titus het doel, waarmee de apostel hem op Kreta heeft achtergelaten, zou verzuimen om iets anders, dat hem nodiger en doelmatiger zou kunnen voorkomen. Die indruk maakt hij, als hij met het "om die oorzaak" begint, dat een sterke nadruk heeft. Het aanwijzen van het doel, waarom de apostel Titus op Kreta heeft achtergelaten, klinkt eerst meer algemeen "opdat u hetgeen nog ontbrak voorts zou terecht brengen." Uit deze woorden blijkt, dat de Christenen aldaar zich nog bevonden in een gebrekkige toestand. Voornamelijk, zoals het volgende meer bepalende aanwijzing te kennen geeft: "en dat u van stad tot stad ouderlingen zou stellen", ontbrak het hun aan een regeling, omdat zij zonder voorganger waren, zodat zij, die Jezus beleden, afgezonderd bleven, geen regeling van de gemeente-toestand hadden. Dit gebrek weg te nemen was vooral het doel van

Titus, waarbij de aanwijzing van de apostel met de woorden "zoals ik u bevelen heb" in herinnering gebracht wordt, maar niet alleen op de aanstelling, maar ook op de rechte keus van oudsten ziet. Het blijkt ook verder, dat Titus de opziener naar eigen keus moest aanstellen (vgl. Hand. 14: 23) en hij ze niet door de eerst tot een gemeente vergaderde Christenen moest laten kiezen.

Uit deze plaats blijkt geenszins, dat er vóór de aankomst van Paulus nog in het geheel geen Christenen op Kreta waren, het tegendeel zou naar andere gegevens meer waarschijnlijk zijn. Wij weten zowel uit Josefus en Philo als uit Hand. 2: 11 dat ten tijde van de apostelen de Joden zich ook bij hun verstrooiing daar hebben neergezet: en zo kan de eerste tijding over het Evangelie, zoals dat ook ten opzichte van Rome het geval schijnt geweest te zijn, door de Joden, die van het eerste Christelijke Pinksterfeest huiswaarts keerden, naar Kreta zijn gekomen, (of wat nog juister zou kunnen zijn, zij werd op dezelfde weg als in Fenicië, Cyprus, Antiochië (Hand. 11: 19) daar verbreid, zodat het werk van de apostelen slechts uitbreidend, reinigend, bevestigend en verenigend volgde). Het is echter niet zonder moeilijkheid, naar aanleiding van de Handelingen van de apostelen en de overige Paulinische brieven te bepalen, wanneer Paulus op Kreta is geweest, om daar het Evangelie te verkondigen. Wilde men nu ook de bevrijding van de apostel uit de Romeinse gevangenschap, waarna men veelal dat aanwezig zijn plaatst, als een ontwijfelbaar factum toegeven, terwijl wij integendeel op goede gronden dat bepaald moeten ontkennen, zo zou de inhoud van onze brief toch bezwaarlijk aan zo'n late tijd doen denken: wie zou wel als hij die zonder vooroordelen in zijn samenhang doorleest, erop komen, dat hij na een gevangenschap zo gevaarvol, zo rijk in lijden, zo veelbetekenend voor Evangelie en Kerk, als die te Cesarea en te Rome was, geschreven zou zijn, zonder dat daarvan ook maar het geringste spoor in de brief wordt gevonden? Het schijnt integendeel dat de woorden van de apostel in Rom. 15: 19 en 23 "dat hij van Jeruzalem en in de omtrek tot in Illyrië toe alles met het Evangelie van Christus vervuld heeft en in deze streken reeds geen plaats meer had", bepaald te blijken, dat hij bij het opstellen van de brief aan de Romeinen op het eiland Kreta, in het midden tussen de genoemde grenzen gelegen, het Evangelie had verkondigd. Wij sluiten ons daarom aan de oudste opvatting van een Theodoretus en Chrysostomus aan, dat onze brief werd opgesteld vóór de Romeinse gevangenschap, in de Handelingen beschreven, het oponthoud van Paulus op Kreta nu valt waarschijnlijk in de reis naar Macedonië en Corinthiërs, door Lukas voorbijgegaan, die plaats had in het jaar 56 na Christus (Hand. 19: 20), het schrijven van de brief aan Titus echter snel na Pasen van het jaar 57 d. i. na het afzenden van de eerste brief aan de Corinthiërs, omdat volgens Tit. 3: 12 die brief door Apollos in gemeenschap met de Schriftgeleerden Zenas naar de plaats van bestemming moest worden overgebracht, in 1 Kor. 16: 12 daarentegen Apollos nog bij de apostel te Efeze is.

6. Als namelijk iemand onberispelijk of onbestraffelijk (1 Tim. 3: 10) is, een man van een vrouw, gelovige kinderen heeft, die niet meer tot het heidendom of Jodendom behoren, die bovendien niet te beschuldigen zijn van overdadigheid (1 Petrus 4: 4), die geen buitensporig leven leiden, of ongehoorzaam zijn op de wijze van Eli's zonen (1 Sam. 2: 12 vv.).

De apostel noemt nu de eisen van een opziener in zedelijk opzicht: en wel worden eisen zowel ten opzichte van de persoon van de oudsten zelf, als ten opzichte van de zijnen genoemd: onberispelijk is hij, die geen verwijt treft; het woord wordt later in vs. 7 weer opgenomen en daar "als een huisverzorger van God" bevestigd, zowel als naar de inhoud opgehelderd. Dit eerste woord laat ons dadelijk zien, waarop het de apostel aankomt: het is het zedelijk oordeel, de naam waarin de te kiezen persoon staat, waarop hij vooral gewicht legt; want een gezegende bediening van het ambt kan alleen gedacht worden bij

veronderstelling van de goede naam; in Kreta was dat echter nog van bijzondere betekenis, in dubbel opzicht was dus hier het Christelijk leven ziek, zowel wat het zedelijke als wat de leer aangaat. Wat was daar noodzakelijker dan dat zij, die als ouderlingen de roeping hadden dit kwaad tegen te werken, eerst in zedelijk opzicht rein en onberispelijk waren, om anderen te kunnen bestraffen (vs. 13) en dat zij ten tweede, zoals later in vs. 9 vv. wordt uiteengezet, trouw vasthielden aan de onwankelbare leer en vrij waren van het nietswaardig haarkloven en disputeren!

Het "een man van een vrouw" heeft men zo verstaan, alsof niemand ten tweeden male gehuwd of, die meer dan eens gehuwd geweest was, ouderling zijn mocht; maar gesteld ook, dat het voor beter en eervoller werd gehouden, met éénmaal in het huwelijk te treden tevreden te zijn, wat uit de Nieuw-Testamentische geschriften slechts eenmaal ten opzichte van vrouwen kan worden aangewezen (vgl. Luk. 2: 36), zo is het uitsluiten van mannen, meer dan eens gehuwd, van het ouderlingschap, niet te rijmen met die herhaaldelijk (1 Kor. 7: 8 v., 39. 1 Tim. 5: 14 door de apostel zelf erkende zedelijke toelating van een herhaling van de echt zelfs van vrouwen. Dat hij echter voor hen, die het ambt van ouderlingen moesten bekleden, een hogere zedelijke eis van die aard zou hebben gesteld, komt niet overeen met de eigenschappen, die hij overigens verlangt; alleen wat bij een Christen in het algemeen niet mag worden gevonden, maakt tot opziener van de gemeente ongeschikt. Wij blijven dus bij de opvatting bij 1 Tim. 3: 2, 12 en 5: 9 Alleen een verwijt van zo'n aard als uit de daar genoemde omstandigheden blijkt, maar niet, dat hij reeds een vorige maal gehuwd geweest is, staat op gelijke lijn met het tweede, dat hij kinderen heeft, die zijn Christelijk geloof niet delen, of die een verkeerde levenswandel leiden, of wier ongezeggenheid een slecht getuigenis over zijn opvoeding geeft, waaruit men ziet, dat de apostel denkt aan mannen van hogere ouderdom.

Het is betreurenswaardig, als in de Hervormde kerk de predikantszonen zoals dat wel nu en dan voorkomt, de ijdelste en uitgelatenste en de predikantsdochters de koketste en pronkziekste meisjes zijn.

7. Want een opziener of ouderling (Hand. 20: 17 en 28) moet onberispelijk zijn, zowel voor zijn persoon als wat zijn betrekkingen aangaat. Hij moet zijn a) als een huisverzorger van God (1 Tim. 3: 15 Hebr. 3: 6 Luk. 12: 42 v.), niet eigenzinnig (2 Petrus 2: 10), b) niet genegen tot toornigheid, makkelijk in toorn ontstoken, niet genegen tot de wijn (1 Tim. 3: 3 en 8), geen smijter of pocher, geen vuil-gewinzoeker, zodat hij niet slechts van het Evangelie wil leven (1 Kor. 9: 14), maar er een geldwinning van probeert te maken (1 Petrus 5: 2).

a) MATTHEUS. 24: 45, 1 Kor. 4: 1 b) Lev. 10: 9 Efeze. 5: 18

Met een "want" volgt een motivering van het "onberispelijk" in vs. 6. Op het "moet" ligt de nadruk. De apostel wijst op de noodzakelijkheid, die in de omstandigheden ligt en overeenkomstig welke deze eis wordt gesteld. Op die omstandigheden wordt met de uitdrukking "opziener" gewezen; de ouderling, in zo verre hij opziener, herder van de gemeente is, mag aan geen verwijt zijn blootgesteld, als hij de gemeente zal leiden; daardoor is de afwisseling van naam verklaard. De apostel stelt ook nog wat in de naam "opziener" ligt nadrukkelijk voor met het woord "als een huisverzorger van God. " Onjuist is het hier wijzende op 1 Kor. 4: 1 te denken aan een "uitdeler van de verborgenheden van God. " Integendeel kan het "als" in zijn betrekking op "opziener" alleen de gedachte uitdrukken, die reeds in het woord "opziener" ligt, dat hij een opziener is van dat huis, dat volgens 1 Tim. 3: 15 de gemeente is van de levende God.

Oudsten en opzieners of bisschoppen zijn in het Nieuwe Testament slechts namen voor hetzelfde ambt; namelijk het ambt van herder van een afzonderlijke gemeente. Volgens het voorbeeld van de gemeenten van de Joodse synagogen, wier hoofden "oudsten" heetten, stelde de eerste Christelijke gemeente onder dezelfde naam een opziener aan, die met de apostelen samenwerkte (Hand. 11: 30; 15: 6, 22; 16: 4; 21: 18). De instelling van deze ouderlingen, die in Hand. 11: 30 optreden, wordt niet bericht. Waarschijnlijk had die plaats bij het herstel van de gemeente, nadat zij door de vervolging bij de dood van Stefanus verstrooid was en bij diezelfde vervolging het ambt van de zeven armenverzorgers was teniet gegaan. Snel staat het ambt van ouderling ook buiten Jeruzalem op, en dit vooral bij Paulinische gemeenten als bij die uit de Joden (Hand. 14: 28; 20: 17). Jak. 5: 14. 1 Petrus 5: 1, zodra zij uit de eerste ongeordende tijd van haar bestaan tot een vastere regeling voortgaan. In de vooral uit heidenen en wel uit Grieken gevormde gemeenten schijnt men boven de Joodse naam "ouderling" (presbyter) aan Griekse namen de voorkeur te hebben gegeven, zoals "voorzitter" (Rom. 12: 8. 1 Thessalonicenzen. 5: 12. 1 Tim. 5: 17) of "herder" (Efeze. 4: 11. 1 Petrus 5: 2 vv. of "opziener" (Grieks episkopos bisschop). Die gelijkheid van ouderlingen en bisschoppen is door de Christelijke oudheid tot aan de middeleeuwen veelvuldig verzekerd en erkend, maar later door Katholicisme en Anglicanisme in het belang van de voorgewende apostolische instelling van het latere, van het ambt van de oudsten onderscheiden, monarchisch episkopaat geloofend. Dit gelijk zijn blijkt met volle zekerheid daaruit, dat het Nieuwe Testament beide namen (evenals op onze plaats, zo ook op boven aangehaalde uit de Handelingen) beurtelings voor hetzelfde begrip gebruikt (vgl. Fil. 1: 1 Tim. 3: 1 vv.), of van bisschoppen van een bijzondere gemeente in het meervoud en daarnaast slechts van "dienaars" (diakenen) en niet van "ouderlingen" spreekt. Zeker kwam reeds in de loop van de tweede eeuw het ambt van bisschop voor als van een ouderling, die boven de voorstanders van de gemeente geplaatst was, maar in het Nieuwe Testament is daarvan nog geen spoor.

Uit de woorden "als een huishouder van God" blijkt duidelijk en bepaald, dat de bisschoppen of geestelijken geen gevolmachtigden van de gemeente zijn; zelfs als zij door deze worden gekozen, dragen zij toch hun ambt als een goddelijk ambt, zodat zij niet naar de veranderlijke wil van hen, door wie zij zijn gekozen, maar naar de wil van God te handelen hebben.

8. Maar die graag herbergt (1 Petrus 4: 9), die de goeden lief heeft, matig (Hoofdstuk 2: 2. 2 Tim. 1: 7, rechtvaardig, heilig (Efeze 4: 24. 1 Thessalonicenzen. 2: 10, kuis vgl. 1 Tim. 3: 2-7).

Paulus noemt in vs. 7 zodanige eigenschappen, die duidelijk in strijd zijn met de roeping van een opziener, als een huisverzorger van God: hij mag niet "eigenzinnig" zijn, niet zo met zichzelf ingenomen (2 Tim. 3: 2), dat hij alleen zijn eigen hoofd volgt, niet "toornig" zodat hij buiten zichzelf raakt, als het niet naar zijn zin gaat, niet "dolzinnig" of onhandelbaar jegens degenen, met wie hij te doen heeft, (onze vertaling heeft "genegen tot de wijn" evenals in 1 Tim. 3: 3 ; het betekent echter ook het uittartende, smadende, dulle handelen van een dronkene), geen "smijter", niet iemand die geneigd is er op in te houwen, geen "vuilgewinzoeker", niet iemand, die alleen naar winst vraagt, zonder er zich aan te storen, hoe hij die verkrijgt. Aan deze eigenschappen, die in een opziener van de gemeente niet mogen worden gevonden, worden zodanige tegenovergesteld, die hij moet hebben, zonder dat juist elk in volgorde aan de vorige wordt tegenovergesteld, alleen de gezindheid, die daarin zich uitdrukt, moet de tegengestelde zijn. Zo is dan dadelijk de gastvrijheid, die broeders, die uit de vreemde komen, graag opneemt, kenteken van een gezindheid, die het tegendeel is van een, die schandelijke winst zoekt. Die de goeden liefheeft, is het tegendeel van een eigenzinnige, in zoverre hij zich verblijdt in het goede, waar hij het ook vindt, eveneens is

matig een tegenstelling tot "toornig", "tot wijn geneigd" en "smijter; " de verstandige laat zich niet tot hartstochtelijkheid meeslepen. Met "matig" is "rechtvaardig" en ook "heilig" verwant, omdat de "matige" (het Griekse woord betekent "bezadigd, zedig, bescheiden zoveel in hem is, ieder tot zijn recht laat komen en de goddelijke regelingen van het leven heilig houdt. Niet minder is "matig" ook verwant met "kuis" (zelfbeheersend), omdat de "matige" zichzelf zo in de macht heeft, dat hij zich van alles zal onthouden, wat voor hem ongepast is als Christen en met zijn roeping niet overeenkomt.

Een ieder beproeft zich, in plaats van alleen aan Kreta's ouderlingen te denken, of ook niet tot hem in deze woorden van Paulus iets gelegd is. Ten opzichte van de hebzucht is ten allen tijde erover geklaagd, dat dit kwaad bij de geestelijken aanwezig was. De wereld beschouwt ons bijna allen door de zonde aangestoken, zegt Massillon, een priester en een gierigaard is voor haar een en hetzelfde. En ook Chrysostomus heeft wel gelijk, als hij beweert dat de eergierigheid nog moeilijker te overwinnen is dan de geldgierigheid en voor een onbekeerd hart is er wel geen stand, die zoveel verzoeking tot heerszucht meebrengt als de geestelijke stand. Het is wel te begrijpen: de geestelijke beschouwt zichzelf als een huisverzorger van God en met recht; hij beschouwt weer terecht zijn ambt, als een door de Heer ingesteld ambt. Nu denkt hij makkelijk meer aan de hem verleende macht, dan aan de hem opgelegde verantwoordelijkheid. Dan volgen de positieve eigenschappen, die voor een opziener nodig zijn; alles wat er genoemd wordt is nodig, maar ook niets van hetgeen nodig is, is ongenoemd gebleven. Als wij al deze eigenschappen samen nemen, dan moeten wij zeggen: die ze bezit, is een volmaakt geestelijke. Een bijzondere opmerking zou nog ten opzichte van de gastvrijheid op haar plaats zijn. een bijzondere reden tot aanbeveling van de gastvrijheid was zeker ook gelegen in de toestanden van de oudheid in het algemeen en in de omstandigheden van de Christenen in het bijzonder: en hoe zou dan de opziener, het voorbeeld van de kudde, mogen achterblijven? Anders is de zaak gelegen in beschaafde landen; daar zijn logementen en de meeste mensen die reizen voorzien zich van geld; voor hen die zonder geld reizen is het in de regel voorzichtiger, voor hen de slaapplek in het logement te betalen, dan ze in zijn huis op te nemen. Veel daarentegen van hetgeen men gastvrijheid noemt, is geen Christelijke deugd, maar maatschappelijke beminlijkheid. Als men ze overdrijft, wordt teveel tijd ontroofd Eph 5: 16 en brengt ze teveel verstrooiing in het heiligdom van het huis.

9. Vooral behoort hij iemand te zijn, die vasthoudt aan het getrouwe woord (Fil. 2: 16), het woord, waarop hij zich kan verlaten, het woord, dat naar de apostolische leer is en als zodanig waarachtig en betrouwbaar (2Thess. 2: 15). Dit vooral is nodig, opdat hij machtig is zowel om de gelovigen te vermanen en hen bevorderlijk te zijn in het voortgaan op de ingeslagen weg, dat alleen kan geschieden door de gezonde leer (1 Tim. 1: 10) als om de tegensprekers te weerleggen (Hand. 6: 10).

Bij de zedelijke eigenschappen, die de apostel van de opziener verlangt, voegt hij nu nog de eis van een gezonde orthodoxie (rechtzinnigheid), die bestaat in het onwankelbaar vasthouden aan de apostolische leer, zowel met het oog op de gelovigen, die hij moet vermanen en stichten, als met het oog op de dwalenden, die hij moet terechtwijzen en weerleggen.

Een opziener moet in staat zijn, zowel om te vermanen met de gezonde leer, als om de tegensprekers te weerleggen. Tot beiden is hij dan alleen bekwaam, als hij zelf niet een subjectieve mening, maar een overgeleverd en in zijn overlevering geloofwaardig woord mag uitspreken.

Het woord is zeker, als het volgens de leer is, die door de Heere en de apostelen is overgeleverd; daaraan moet de opziener vasthouden, daarom moet hij conservatief zijn, opdat hij positief vermanen, negatief wederleggen kan; want voor het eerste werk heeft hij dan een gezonde leer, die werkelijk vermaant en opbouwt, voor het tweede een wijsheid, die zijn tegenstanders niet kunnen tegenspreken, noch weerstaan (Luk. 21: 15).

10. Want er zijn, zowel hier te Efeze (1 Tim. 1: 3 vv.) als ook te Kreta (vs. 14; 3: 9 Tit 1. 14), ook vele ongeregelden, die nietswaardige dingen voortbrengen, ijdelheidsprekers en verleiders van zinnen, inzonderheid die uit de besnijdenis zijn (Hand. 11: 2 Gal. 2: 12).

a) Hand. 15: 1

11. Deze zijn verleiders, die men moet de mond stoppen (MATTHEUS. 22: 34), mensen, die door hun ijdel spreken gehele a) huizen, wat het geloof aangaat, verkeren, zodat zij steeds verder zich afkeren van de waarheid, die ter godzaligheid is (vs. 1). Zij hebben een welbehagen om het ongodelijke te bevorderen (2 Tim. 2: 16), lerend wat niet behoort geleerd te worden (1 Tim. 5: 13) om vuil-gewinswil, daarom toch is het hun bij al hun leren alleen te doen (1 Tim. 6: 5 en 10).

a) MATTHEUS. 23: 14. 2 Tim. 3: 6

De apostel zegt nu, welke tegenspraak de opzieners van de gemeenten op Kreta te wachten hebben. "Ijdelheidsprekers", die spreken wat geen vastheid heeft en zich voor iets uitgeeft, dat het niet is en "verleiders" of beter mensen, die anderen bedriegen, zodat zij hun oordeel verliezen, zo noemt hij hen, van wie zij tegenspraak hebben te wachten en zo stelt hij ze voor als "ongeregelden" of ongeschikte (ongehoorzaam vs. 6. 1 Tim. 1: 9 mensen. Dezen moet men de mond stoppen, ze tot zwijgen brengen. Dit is nodig, omdat zij gehele families te gronde richten door hetgeen zij om vuil gewin leren, en dat niet moest geleerd worden.

De dwaalleraars worden als ongeregelden voorgesteld, omdat zij zich tegen het woord van het Evangelie verzetten, de gehoorzaamheid daaraan ontzeggen. Het "inzonderheid die uit de besnijdenis zijn" toont aan, dat het vooral de Christenen uit de Joden op Kreta waren, die de dwaalleer verkondigden.

Er is hier geen sprake van een besliste tegenstand tegen de waarheid, een eigenlijk gezegde dwaalleer, maar alleen van een zich bezighouden met dingen, die niet ter zaligheid dienen en geen zedelijke kracht in zich hebben. Het zou anders onbegrijpelijk zijn, hoe de apostel Titus zou kunnen vermanen, om zich niet met deze dingen in te laten (Hoofdstuk 3: 9), dat is alleen begrijpelijk, als deze dingen er onschuldig uitzagen, maar evenwel van de ware grond van het geloof en het leven afleidden. Wij hebben niet dezelfde tegenstelling van het judaïsme voor ons, die wij uit de brief aan de Galaten en uit de brieven aan de Corinthiërs en de Filippensen kennen. Daar zijn het Christenen uit de Joden, wier ijver voor de wet hen tot vijanden van de apostel maakt; hier mensen, die op gewin uitgaan en hun toevoegsels, waarmee zij de Christelijke waarheid misvormen, maar die zij voor wijsheid uitgeven, aan de man proberen te brengen.

12. Een uit hen, uit die bewoners van Kreta, zijnde hun eigen profeet, zoals zij het noemen, namelijk, de dichter Epimenides uit Gnossus, hun nationaal karakter beschrijvend, heeft gezegd: "De Kretensen zijn altijd leugenachtig, kwade beesten, luie buiken" (in de grondtekst maken deze woorden een vers uit, vgl. Hand. 17: 28. 1 Kor. 15: 33 Jak. 1: 17

13. Deze getuigenis is waar, zoals ik bij eigen ervaring weet. Daarom, omdat zij volgens hun volkskarakter zodanige mensen zijn, bestraf hen, die Kretenzische Christenen, aan wie u nog in ander opzicht dan in vs. 5-11 is gezegd, mijn werk moet voortzetten, scherp, opdat zij gezond mogen zijn in het geloof, terwijl zij nu daarin nog zeer ziek zijn.

14. a) En zich niet met hun hart neigen (Hand. 8: 6) noch begeven tot Joodse fabels en geboden van de mensen, namelijk van mensen, die hen van de waarheid afkeren (1 Tim. 1: 4; 4: 7. 2 Tim. 4: 4).

a) Jes. 29: 13 MATTHEUS. 15: 9 Kol. 2: 22. 1 Tim. 6: 20

Om aan te tonen, hoezeer het te vrezen was, dat de verkeerdheid van de dwaalleraars bij de Kretensen ingang zou vinden, ja, dat dit wellicht op Kreta eerder dan op enige andere plaats diepe wortels zou slaan, haalt de apostel het veelbetekenend oordeel van een dichter over het Kretenzische volkskarakter aan.

Kreta, nu Kandia, is het grote Griekse eiland, dat de Egeïsche zee aan de zuidzijde enigermate afsluit. Het is ongeveer 190 vierkante geografische mijlen oppervlakte. Het is zowel door zijn ligging als door grote vruchtbaarheid buitengewoon bevoorrecht. In de oudste tijden vormde dit eiland een basis voor de opperheerschappij van de Feniciërs in de Egeïsche zee. Zijn betekenis als Grieks eiland begint met de Dorische volksverhuizing en sinds de bezetting van het eiland door grote menigte Dorische kolonisten die een reeks van belangrijke steden in het leven riepen. Deze brachten gedurende vele eeuwen een eigenaardige geschiedenis voor het eiland aan op de wijze van het overige Griekenland; alleen was in de oudheid het verband met de overige Hellenen altijd slechts zeer gering. Onder de steden van Kreta hebben Cydonia, Gnossus, Goorthyna en Lyttos, de meestbetekenende rol gespeeld. In de Bijbel zijn bovendien Lasea en Fenix (Hand. 27: 8 en 12) genoemd en het voorgebergte Salmone (Hand. 27: 7) De Kretensen hadden bij de ouden een bijzondere naam als uitstekende boogschutters en slingeraars verworven; voor het overige hadden zij geen goede naam. Kretenzische onzedelijkheid (namelijk pederastie), Kretenzische leugen en trouweloosheid waren ten spreekwoord geworden. Als getuigenis daarvoor haalt de apostel een woord aan van Epimenides. Deze was te Phaestos geboren en woonde in Gnossus; hij was beroemd als Episch dichter, een tijdgenoot van de zeven wijzen en menigmaal onder hen gerekend. Hij stond in de dienst van de enthousiaste cultus van Zeus en van de Cureten, maar ook in die van Apollo. Als grijsaard werd hij in het jaar 596 voor Christus naar Athene geroepen, waar hij evenals op Delos door nieuwe godsdienstige inrichtingen de toorn van de goden verzoende. Van hem waren orakelspreuken en verzoeningsliederen overgeleverd en Hieronymus zegt, dat in deze de door Paulus aangehaalde woorden werden gevonden. Zijn naam profeet wordt reeds gewettigd door de roem, die hij als zodanig bij de Grieken had, waarom Cicero hem ook onder de enthousiaste profeten telt. Paulus geeft hem die titel omdat hij het karakter van de Kretensen zo juist door hem getekend vond. Tegenover Grieken en Romeinen deden de Kretensen zich gevoelen, toen in de laatste eeuw voor Christus in aansluiting van de oorlogen van Mithridates de Grote tegen de Romeinen de piraterie of zeeroverij in het oosten van de Middellandse zee losbrak en nu het eiland Kreta, welks inwoners met hun krachtig ontwikkelde handelsgeest sinds oude tijden grote kennis van de zeevaart en geneigdheid tot het zeeroverswerk getoond hadden, zich tot een hoofdzetel van de zeerovers vormde. Dit gaf de Romeinen aanleiding tot verschillende veldtochten tegen het eiland, maar pas in de jaren 68-66 voor Christus lukte het Quintus Caecilius Metellus onder vreselijk bloedvergieten het eiland geheel te onderwerpen. Sinds was Kreta een Romeinse provincie, die later met Cyrene

is gecombineerd. Het oude getal van inwoners en de vroegere bloei heeft echter Kreta sinds die gruwelijke verwoesting door Metellus nooit weer kunnen herwinnen.

Kreta, "het honderdstedige eiland, midden in de donkerkleurige zee gelegen", was vervuld met bergen en wouden, maar ook met vruchtbare dalen. Vroeg was het bewoond door Cureten, Pelasgen en Hellenen, onder elkaar wonende. Reeds in vroege eeuwen (1300 voor Christus) regeerde hier Menos, denkelijk als de eerste over het gehele eiland; hij gaf, naar men wil, die beroemde wetten, die Lykurgus ten voorbeeld waren; hij zuiverde de Egeïsche zee van zeeschuimers en zijn roem deed het volksgeloof geboren worden, dat hij in het schimmenrijk als rechter zat. Na hem kwamen Rhadamantus, zijn broeder en de helden uit de Ilias, Idomeneus en Meriones. Ook hier raakte het koninklijk bestuur later (800) in onbruik en Gortyna, Gnossus en Cydoma speelden de hoofdrol in de geschiedenis van het gehele eiland; steden, die ook in Strabo's tijd de voornaamste waren, toen Kreta aan de Romeinen onderworpen was en hun volkplantingen had ontvangen. De geschaakte Europa, de liefde van Ariadne, Pasiphae de Minotaurus, Daedalus en zijn doolhof, komen ons bij dit eiland vanzelf in de gedachte.

De geschiedenis van Epimenides is in een geheimzinnig duister gehuld. De oudheid verhaalt, dat hij door zijn ader Agasiarchus naar het veld gezonden was om het vee te hoeden. Verdwaald kwam hij in een grot, viel daar in slaap en ontwaakte pas na 57 jaren. Naar huis gegaan, zag hij tot zijn verbazing alles veranderd. Door samenspreking met zijn broeder kwam alles aan het licht. Men zegt dat hij 289 jaren geleefd heeft. In 596 voor Christus werd hij door de Staat Athene geroepen om door offeranden en instellingen de bloedsmet van Cylon uit te wissen en de pest, die tot straf gezonden was, uit te delgen. Hij schreef vele werken en werd door de Atheners na zijn dood als god vereerd.

Iemand die lachend met een mengsel van de geest van de wereld de waarheid wil zeggen, die kan het van de wereld zo scherp zeggen als de Kretenzers een van hun poëten; maar als een Paulus wenend spreekt van vijanden van het kruis van Christus en van hun wandel, dan neemt men elke uitdrukking kwalijk.

Drie dingen zegt het woord van Epimenides over de Kretensen: dat zij leugenaars waren, zoals dan ook de uitdrukking "als een Kretenzer spreken of handelen" gewone aanwijzing was voor "liegen en bedriegen"; dat zij "kwade beesten" waren, evenals bij Josefus Antipater in zijn boosaardigheid, waarbij alle zedelijk gevoel verstompt was, genoemd wordt en dat zij "luie buiken" waren dus geneigd tot ledigheid en gemakkelijk leven, waarin men zich goed voedt zonder dat het veel inspanning kost. De apostel verklaart dit oordeel voor waar. Hij heeft zelf de Kretensen van die kant leren kennen; hij heeft zich dus onder hen lang genoeg opgehouden, om zelf ervaring op te doen. Hebben zij zulke slechte eigenschappen in hun Christendom overgebracht, dan was er zeker reden om hen met strenge woorden te bestraffen, als zij in het geloof gezond zouden zijn. Zij bezitten geloof, maar aan hun geloofsstaat ontbreekt de gezondheid. In hoeverre dat was, zeggen de woorden "en zich niet begeven tot Joodse fabels en gebeden van de mensen, die hen van de waarheid afkeren", terwijl hetgeen door deze woorden wordt genoemd, als dat weggedaan moet worden, de ongezondheid is van hun geloofsstaat, die door de strenge berisping van Titus moet worden gemeen. Zij gaven acht op die dingen, zij hielden over tot hetgeen door die mensen, die de waarheid de rug toekeerden, voor de dag werd gebracht. Zij lieten zich in met Joodse fabels en geboden. Wat die mensen leren is tweevoudig, van geschiedkundige en van wetgevende aard en beide was op Joodse wijze. De uitdrukking "Joods" geeft de Joodse afkomst te kennen van hetgeen zij leren en waarom dan ook Christenen er niets mee te maken hebben en het "mensen, die van

de waarheid afkeren" drukt de gesteldheid uit van hen, die het leren, waarom Christenen zich van hen niet moeten laten onderwijzen. Welke soort van fabels en geboden men zich moet denken, kan bezwaarlijk gezegd worden. Fabels in tegenstelling tot geschiedkundige feiten, zoals die de Christen in zijn heilige geschiedenis heeft, stellen zich voor als geschiedenissen, maar zij missen de waarborg voor hun geschiedkundige werkelijkheid (2 Petrus 1: 16). Vooral Joodse fabels hebben het eigenaardige, dat zij zich aan de Heilige Schrift en de geschiedenis aansluiten, of op uitlegging en toepassing van de geopenbaarde wet betrekking hebben, zoals men die in de Talmud en in rabbijnse geschriften in overvloed vindt. Van dat anti-Christelijk Jodendom komen dan ook de geboden, die de Kretensische Christenen ten leefregel moesten zijn, geboden van de geopenbaarde wet, maar niet zoals zij de inhoud van de Heilige Schrift, maar zoals zij voorwerp van de rabbijnse schriftgeleerdheid waren. Geschiedkundige en rechtsgeleerde zaken van die aard konden onder Christenen alleen door degenen tot onderwerp van onderwijs worden gemaakt, die zich afkeerden van hetgeen Christelijke waarheid is, terwijl zij toch voor Christenen gehouden wilden worden, of dat zij van oorsprong Joden waren, of heidenen, die door Joden in deze nutteloze godsdienstwetenschap waren ingeleid.

In vs. 13 wendt de apostel het oog af van de aan te stellen opzieners en stelt hij het Titus zelf ten plicht om het ware geneesmiddel tegen het zieke geloof van de Christenen aan te wenden "bestraf hen scherp", want zo eist dat de aard van het volk een wenk, die voor de praktijk wel van belang is.

Er zijn vele karakters, waarbij een strenge terechtwijzing nodig is.

Men moet niet alleen enkele personen bestraffen, maar ook een geheel volk om de zonden, die daar gewoon zijn.

15. a) Alle dingen, die God geschapen en gegeven heeft en welke zonder zonde gebruikt en genoten kunnen worden, zijn wel rein, al willen die leraars van mensengeboden ze ook nog zoveel verbieden (Kol. 2: 21 v. 1 Tim. 4: 4 v.); namelijk de reinen, hun, die dat in gezindheid en geweten zijn (Hand. 15: 9 Maar de bevlechten en ongelovigen, zoals die leraars dat zijn met allen, die naar hen horen, is geen ding rein, ook die niet, die hun mensengeboden (vs. 14) zonder bedenken ter genieting toelaten, maar zowel hun verstand en geweten zijn bevlekt, door welke onreinheid dan ook alles wordt aangeboden, wat zij in hand of mond nemen.

a) MATTHEUS. 15: 11 Hand. 10: 15 b) MATTHEUS. 23: 25 Rom. 14: 23

16. Zij belijden, dat zij God kennen (Rom. 2: 17), maar zij verloochenen Hem met de werken, als zij in hun gehele gedrag gruwelijk zijn (Spr. 17: 15 Luk. 16: 15) en ongehoorzaam, zodat zij geen lust hebben om te doen wat de wil van God is en tot alle goed werk ondeugend, onbekwaam zodat zij niets kunnen tot stand brengen, dat echt goed is.

Hoe het met hen, van wie vroeger gesproken werd met de woorden "mensen, die van de waarheid afkeren" en met hun leer gesteld is, zeggen deze beide verzen waarin de verontwaardiging van de apostel over hun zijn en handelen zich uitsprekt; ten opzichte van hetgeen zij leren, hoe de mens zich moet gedragen, spreekt vs. 14 over hetgeen zij leren hoe men over God moet denken, spreekt vs. 16 van hen. Daar, wat het eerste aangaat al hun leren op Joodse wijze plaats had en handelde over rein en onrein, stelt de apostel tegenover hun drijven de stelling, dat voor hen, die inwendig, in hun gezindheid rein zijn, alles, wat onder de tegenstelling kan worden gesteld, dus alles wat door de mens gezien wordt, rein is omdat het

hen niet in Gods ogen onrein maakt, als zij ermee in aanraking komen; maar deze zin moet alleen zijn oordeel daarover inleiden, hoe het komt, dat deze godsdienst-leraars zoveel met die tegenstelling zich bemoeien. Zij behoren tot de onreinen en ongelovigen, van wie hij zegt, dat hun volstrekt niets rein is. In plaats dat voor hen iets buiten hen rein zou zijn, zodat zij er zich mee zouden kunnen afgeven, zonder voor God onrein te worden, zijn zij zelf inwendig in hun gezindheid en in hun geweten bevlekt. Daar zijn zij zo bevlekt, omdat zij zo gezind zijn, dat hun gehele verhouding tot de zaken besmet is met de onreinheid van de zonde en hier zijn zij het, omdat hen, bij alles wat zij te doen krijgen, het bewustzijn vergezelt, dat zij zo'n gezindheid daartoe meebrengen. In beiderlei opzicht dus betekent hun leren over rein en onrein niets; noch voor de reinen, voor wie alles rein, noch voor hen, voor wie niets rein is, ligt in deze onderscheiding een waarheid. En niet beter is het in het tweede opzicht gesteld met hun onderwijs over God en goddelijke zaken. Zonder twijfel doelt het op hun leren van anderen, als de apostel schrijft: "zij belijden of verklaren, dat zij God kennen"; maar, zo gaat hij nu voort, door hun wandel ontkennen zij wat zij met hun woorden bevestigen; zij nemen als het ware hun verklaring weer terug. Want in hun wandel zijn zij zodanig, dat het voor God een gruwel is. Zij zijn ongezind om te doen wat Gods wil is en zijn nergens te gebruiken, waar iets goeds te doen is hoe zouden zij beter kunnen bewijzen, dat zij God niet kennen.

HOOFDSTUK 2

LEEFREGELS VOOR ONDERSCHIEDEN STANDEN, TER WILLE VAN GODS GENADE TE VOLGEN

III. Vs. 1-15. Welke taak Titus als leraar van de gemeente te Kreta volbrengen moest, daarover had Paulus reeds in de tweede helft van de vorige afdeling, die over zijn taak ter regeling van de toen nog ordeloze toestand handelde, nu en dan een woord gesproken. Nu handelt hij uitdrukkelijk over dit thema en hij brengt het in die en de volgende afdeling ten einde. Tegenover het ijdel nutteloze gepraat van de leraars, wier fabels en menselijke geboden volstrekt niet een zedelijk vernieuwende invloed uitoefenen, maar integendeel tot het goddeloze leiden (2 Tim. 2: 16), moet Titus spreken, zoals het de gezonde leer betaamt (vs. 4). Wat de apostel met die uitdrukking bedoelt, heldert hij nu nader op, doordat hij Titus voorschriften geeft, waartoe hij de ouden in de gemeente moet vermanen (vs. 2), waartoe verder de oude vrouwen, opdat de jongere van haar geslacht tot het goede geleid worden (vs. 3-5), verder, wat hij de jongeren mannen moet voorhouden en hoe hij als een, die zichzelf onder hen te rekenen heeft, volgens zijn roeping tot een voorbeeld van goede werken moet stellen (vs. 6-8), eindelijk wat voor de dienstknechten plicht is, opdat zij de leer van God in alle stukken versieren (vs. 9 en 10). Van deze voorschriften ten opzichte van de onderrichting van elk in het bijzonder naar ouderdom, geslacht en stand, wendt de apostel zich tot de beschouwing, die de grond tot het voorafgaande aanduidt, hoe het doel van de openbaring van de goddelijke genade in Christus Jezus is, dat wij een nieuw, godzalig leven hier beneden aanvangen en dat leiden in de verwachting van de heerlijke terugkomst van Hem, die Zich door Zijn dood een eigen volk wilde verwerven, dat ijverig zou zijn in goede werken (vs. 11-14). Dit moet Titus aan de zielen, die aan zijn herderlijke zorg zijn toevertrouwd, op alle wijze inprenten; in het uitoefenen van de tucht moet hij met ernst en nadruk handelen en zich door niemand laten verachten (vs. 15).

1. Maar handel geheel anders dan zij, die met hun Joodse fabels en inzetten van de waarheid afleiden en de zegen doen verliezen (Hoofdstuk 1: 14 vv.). Spreek datgene in de gemeente, waardoor u haar leden elk naar ouderdom, geslacht en stand de weg wijst om een wandel te leiden overeenkomstig Gods wil, spreek hetgeen de gezonde leer betaamt (Hoofdstuk 1: 9).

Tegenover de vroeger voorgestelde verleiders en hun streven, moet Titus spreken wat van de gezonde leer betaamt. Hiermee kan niet de ware leer zelf bedoeld zijn tegenover de dwaalleer, maar wat overeenkomstig de gezonde leer tot godzaligheid is. Het is, zoals het volgende aanwijst, het ware zedelijke gedrag, zoals dat in de feiten van het koninkrijk van God zijn grond heeft. Deze tegenstelling doet zien, dat het geen dogmatisch verkeerde leringen zijn, die de apostel bestrijdt, want alles, wat hij van die aard in het volgende voortbrengt (vs. 11 vv. en 3: 3 vv.) heeft hiertoe slechts een ondergeschikte betrekking, die de gegeven zedelijke voorschriften bevestigt. Moet Titus tegenover de heersende verkeerdheid met alle macht aandringen op de zedelijke kant van het Christendom, moet hij vermanen tot een zedelijk wandelen overeenkomstig de gezonde leer, dan kan die verkeerdheid eigenlijk daarin alleen hebben bestaan dat zij zedelijk onvruchtbaar was en door zich bezig te houden met nutteloze vragen van het streven naar heiligmaking afvoerde.

De apostel stelt Titus als zijn plicht voor aan te dringen op een leven, dat Christelijke gezindheid openbaart. Hieruit kunnen wij de belangrijke en vaak niet genoeg in het oog gehouden leer trekken, dat niets meer geschikt is om zulke mensen, die zich zeer graag met

allerlei godsdienstige nietigheden bezighouden, tot een waar en gezond Christendom te brengen, alsof men hen eenvoudig hun eerste plichten voorhoudt. Dit is veel beter dan wanneer men zich met disputaties over hun bijzondere meningen inlaat.

2. Houd het hun voor, dat de oude mannen nuchter (1 Tim. 3: 2) zijn, stemmig (1 Tim. 2: 2 Fil. 4: 8), voorzichtig (Hoofdstuk 1: 8), gezond in het geloof, in de liefde, in de lijdzaamheid (1 Thessalonicenzen. 1: 3).

3. De oude vrouwen insgelijks, a) dat zij in haar dracht, in houding en gedrag zijn, zoals de heilige betaamt (1 Tim. 2: 10), dat zij geen lasteressen zijn (1 Tim. 3: 11), zich niet tot veel wijn begeven (1 Tim. 3: 8), maar leraressen zijn van het goede, volgens de plaats haar in de gemeente toegekend 1Ti 5: 10.

a) 1 Petrus 3: 3

4. Opdat zij de jonge vrouwen leren, wat aan deze bij de verzoeken van haar leeftijd en haar omstandigheden vaak moeilijk valt, namelijk voorzichtig, verstandig te zijn, haar mannen lief te hebben, haar kinderen lief te hebben.

5. Matig te zijn, zedig, alle onbetamelijke hartstocht en alle buitensporigheid vermijgend (1 Tim. 3: 2), kuis te zijn, het huis te bewaren, in haar huiswerk ijverig te zijn, goed te zijn, jegens haar huisgezin; a) haar eigen mannen onderdanig te zijn, opdat het woord van God niet gelasterd wordt, dat toch het geval zou zijn als zij niet naar het woord van God in het geloof leefden; men zou dan lasteren dat met die leer en die beloften van genade ongehoorzaamheid en ongebondenheid te verenigen waren (1 Tim. 6: 1).

a) Gen. 3: 6. 1 Kor. 14: 34 Kol. 3: 18. 1 Petrus 3: 1

Titus moet zich niet slechts in het algemeen bij zijn spreken houden aan de gezonde leer, maar tegenover hen, die alleen van rein en onrein weten te spreken, daarop drukken, dat elke leeftijd en elk geslacht op zijn wijze de Christelijke waarheid door zijn gedrag moet eren. De mannen van gevorderde leeftijd moeten nuchter zijn, d. i. geestelijk nuchter in tegenstelling tot onbedachtzaamheid en lichtvaardigheid, die aan zaak een leeftijd het minst voegt. Zij moeten stemmig en voorzichtig zijn; de gepaste ernst in tegenstelling tot het beuzelachtige, het eerbare van de bedaardheid tegenover hartstochtelijkheid moet bij hen worden gevonden. Wat de drie hoofdstukken van het eigenlijk Christelijk leven, geloof, liefde en verdraagzaamheid aangaat, het moet bij hen zo zijn, dat het uitgesloten zijn van al wat ongezond is, overeenkomt met de rijpheid van hun ouderdom. Hetzelfde als voor de mannen geldt ook voor de vrouwen van meer gevorderde leeftijd. Het "zo ook" brengt de eis, de eersten gesteld op deze over en daarmee staat nu in nauw verband het gedrag "zoals de heilige betaamt." Zij moeten in haar houding, in al haar zijn en doen, zijn zoals het hun past, die in de heilige dienst zijn. Daarmee komt niet overeen de neiging tot kwaadsprekendheid, die een gewone ondeugd van oude vrouwen is, daarom "geen lasteressen;" noch hetgeen eveneens veel bij haar gevonden wordt, onmatigheid in het gebruik van bedwelmende dranken; "anderen, die zich tot zoveel wijn begeven." Haar verkeer met de jongeren van haar geslacht moeten zij aanwenden, zoals het woord "leraresen van het goede" te kennen geeft, om een heilrijke, tot voorzichtigheid leidende invloed bij haar uit te oefenen, in plaats van, zoals dat wel geschiedt, ijdel gepraat te houden. De eerste plicht van de jongere vrouwen naar het bijzondere van haar stand, is die jegens man en kinderen. Daarom moet voor alles de vermaning staan, dat zij de man en de kinderen liefhebben. Daarmee wordt de eis van

zedigheid en kuisheid verbonden. Verder wil de apostel goede huisvrouwen hebben, die met de vervulling van de huiselijke plichten werkzaam zijn en dat op welwillende wijze voor haar huisgenoten doen. Daarbij moeten zij haar huis niet naar eigen zin en wil, maar in onderdanigheid aan de wil van haar mannen waarnemen. Als Christelijke vrouwen haar huisgezinnen verwaarloosden, of in het bestuur ervan haar mannen, vooral degenen die haar geloof niet deelden, ongehoorzaam waren, zou dit op rekening van Gods woord worden geschreven. Het Christendom, zo zou men zeggen, maakt haar afkerig van haar eerste plichten en door de plaats, die het haar toekent, eigenmachtig handelend en ongeneigd om haar mannen gehoorzaam te zijn.

Dat de apostel de jongere vrouwen door de andere en niet onmiddellijk door Titus tot het goede geleid wil hebben, is zeker niet toevallig.

6. Vermaan de jonge mannen insgelijks, dat zij matig zijn.

8. Het woord, dat u verkondigt, moet zijn gezond en onverwerpelijk, zodat al wat u spreekt vrij blijft van al die verkeerdheid, die bij die verkeerde leraars gevonden wordt; ook uitdrukking en vorm behoort overeenkomstig de ernst en de betekenis van de inhoud te zijn. Zorg daarvoor, a) opdat degene, die daartegen is, die een tegenstander van het Christendom en die bij de Christelijke vergadering is om op u te loeren, of hij iets kan vinden in uw nadeel, beschaamd wordt, als hij het gans anders bevindt dan hij veronderstelde en hij niets kwaads van u te zeggen heeft, niets in uw nadeel heeft kunnen zeggen (1 Kor. 14: 24 v. 1 Petrus 2: 12, 15)

a) 1 Petrus 3: 16

Bij de aanwijzing, waarop Titus bij de jonge vrouw moest aandringen, ging de apostel zeer in bijzonderheden, omdat het nodig was het Christendom voor een verdenking te bewaren, die zeer gevaarlijk was, zo veel te korter spreekt hij over de mannen van jongere leeftijd. Hier wordt alleen gezegd, dat Titus ze eveneens tot verstandig handelen (statenvertaling: "matig zijn moet vermanen, dat dan ook werkelijk alles in zich sluit, waarin de zedelijke werking van het Christendom zich kan openbaren, terwijl verondersteld wordt, dat de zo genoemde deugd zich uitstrekt tot alle zaken en omstandigheden van het leven. De vermaning de jongen mannen te geven kan daarom met zo weinige woorden worden uitgedrukt, omdat tegenover hen, Titus, die zelfs tot de jongeren en niet tot de mannen van gevorderde leeftijd behoort het meest daarvoor tot nut kan zijn, dat hij zichzelf als een voorbeeld stelt in alles wat goed en loffelijk is.

Reeds vaak genoeg is het gezegd, dat in het Christendom de leer leven is; als dat zo is, dan moet ook het leven leer zijn. Leven en leer moeten met elkaar harmoniëren.

Nadat de apostel met "in alles" alle dingen in het algemeen heeft genoemd, waarin Titus zichzelf tot een voorbeeld van goede werken moet stellen, spreekt hij met de woorden "in de leer onvervalsheid, deftigheid, oprechtheid; het woord gezond en onverwerpelijk" over de bijzondere roeping, die hij heeft en waarin hij de algemene vermaning, die hem aangaat ook in het bijzonder moet nakomen. Hij verlangt van hem, dat zij, die onderwezen worden, bij zijn onderricht die reinheid en onvervalsheid, die het om niets dan om de verkondiging van de zuivere waarheid te doen is en de diepe, waardige ernst van de onderwijzer voelen. Zo stelt zich de leraar bij zijn onderwijs voor als een voorbeeld; in zijn eigen persoon ziet men de kracht en de waarheid van hetgeen hij verkondigt.

Zowel de zuiverheid als de deftigheid werd door die verkeerde leraars bij hun woordenstrijd (1 Tim. 6: 4) geschonden.

Het "woord gezond en onverwerpelijk" dient ogenschijnlijk tot verklaring van de hoofdzaak; het omvat de hele Evangelische kern van de leer, met zuiverheid en waardigheid voorgedragen. Als bijzondere beweegreden, waarvan Titus zich op de zo-even aangegeven wijze als voorbeeld moet voorstellen, wordt nog gezegd: "opdat degene, die daartegen is, beschaamd wordt" waarbij men voornamelijk denken moet aan tegenstanders, die geen Christenen zijn; de tegenstander wordt beschaamd, als hij "niets kwaads van ons heeft te zeggen", namelijk van ons, belijders van het Evangelie.

Evenals de Heere al Zijn discipelen vermaant, om door hun voorbeeld in de wandel de naaste te stichten (MATTHEUS. 5: 13 vv.), zo is inzonderheid de dienaar van het Evangelie daartoe ten allen tijde te meer geroepen, zal zijn prediking niet geheel vruchteloos zijn.

Heb acht op uzelf, u dienaars van het Evangelie, want veler ogen zijn op u gericht en velen kunnen uw val zien; u kunt geen verkeerde stap doen, dat de wereld er niet van gewagen zou. Zonsverduisteringen bij heldere hemel gaan zelden onopgemerkt voorbij; omdat u zichzelf de lichten van de gemeente noemt, moeten noodzakelijk veler ogen op u gericht zijn. Kunnen anderen onopgemerkt zondigen, u kunt het niet, het licht van uw eigen leer zal uw verkeerde wandel openbaren. Doe daarom uw werk als degenen, die weten, dat de wereld erop ziet en wel met het scherpe oog van de vijandschap, die altijd uit alles het ergste neemt, de kleinste zwakheden weet te vinden, uit te breiden en te gebruiken en ook daar nog kwaad vindt, waar niets is!

9. Vermaan de dienstknechten dat zij hun eigen heren onderdanig zijn (1 Tim. 6: 1 v. Kol. 3: 22 Efeze. 6: 5. 1 Petrus 2: 18), dat zij in alles, wat niet Christenplicht is (Hand. 5: 29) welbehaaglijk zijn, datgene doen wat hun aangenaam is en lief, niet tegensprekend, niet altijd bezwaren inbrengend tegen hetgeen hun wordt gezegd (Rom. 10: 21).

10. Niet op heimelijke wijze iets ontvreemdend (Hand. 5: 2 v.), of zich aan de opgedragen arbeid onttrekkend, maar alle goede trouw bewijzend; trouw, die niet slechts in een uitwendige schijn bestaat, maar werkelijk is, zoals die zich voordoet (Efeze. 6: 6 v. Kol. 3: 22 v., opdat zij de leer van God, onze Zaligmaker 1Ti 1: 1 in alles mogen versieren, doordat in hun gehele gedrag deze zich betoont een kracht van God tot heiligmaking te zijn.

Tot hiertoe heeft de apostel Titus herinnerd, zijn leren tot vermaning van bijzondere personen te richten naar het onderscheid van ouderdom en geslacht. Hij maakt hem nu een gelijke onderwijzing van Christenen van een bijzondere stand tot plicht hij moet de dienstknechten tot een oprecht gedrag in hun stand vermanen, dat te eer achterbleef, hoe meer zo'n onderwijs verwijderd lag van de grote daden van God tot onze zaligheid, terwijl toch juist het gedrag van de Christelijke slaven voor het oordeel over het Christendom van grote betekenis was en de verbreiding ervan kon bevorderlijk of hinderlijk zijn. Zo is het te verklaren, dat Paulus juist nog de vermaning noemt, die Titus aan de dienstknechten moet geven. Zij hadden die meer dan anderen nodig, omdat hun stand zoveel moeilijker was, zij ontbeerden die meer dan anderen, omdat hun stand een zo geringe was, hun plicht zo weinig in het oog lopend en men moest toch in het bijzonder van deze niet kunnen zeggen, dat het Christendom ze verleide of verdierf.

Men klaagt veelvuldig over het bederf onder de dienstboden, maar hoe weinig gelegenheid men deze geeft om het woord en de waarheid van God te leren kennen, bedenkt men het voldoende?

EPISTEL OP HET HEILIG KERSTFEEST

Reeds in de vroegste tijd en nog vóór het geboortefeest van de Heere, dat volgens de westerse traditie op 25 December gevierd werd, was men gewoon dit feest een feest van de theofanie d. i. van de verschijning van God of epifanie d. i. van de verschijning te noemen. Gemakkelijk is hieruit te verklaren, dat de uitdrukking in vs. 11 "de zaligmakende genade van God is verschenen aan alle mensen" en in Hoofdstuk 3: 4 "wanneer de goedertierenheid van God, onze Zaligmaker en Zijn liefde tot de mensen verschenen is" opgevat werd als ziende op de nacht, helder als de dag, waaraan wij heden plechtig gedenken. En als nu de eerste en grootste prediker van Christus' geboorte, de engel boven de velden van Bethlehem de geboorte van de Heere een blijdschap noemt, die al de volke wezen zal, d. i. het gehele Joodse volk, dan gaat de uitdrukking van het epistel "de zaligmakende genade van God is verschenen aan alle mensen" reeds verder dan de kerstgeschiedenis. Reeds was in de tijd van de apostel de prediking van deze zaligmakende genade overal doorgedrongen, zodat het licht, over die verborgenheid ontstoken, zich over de gehele aarde verbreidde.

De verschijning van de zaligmakende genade van God: 1) de zaligheid, die zij allen mensen aanbiedt; 2) de eis, die tot allen komt, aan wie zij verschijnt; 3) de kracht, die zij tot vervulling van zo'n eis aanbiedt.

Waartoe zal het ons dienen, dat Christus verschenen is? Het dient 1) tot onze redding; 2) tot onze heiligmaking; 3) tot onze zaligmaking. Welke heilzame vrucht draagt Gods zaligmakende genade? Zij brengt teweeg, dat wij 1) vroom leven in deze wereld; 2) blij wachten op gindse wereld.

Het geestelijk kerstgeschenk: 1) wat de Heere ons heeft geschonken; 2) wat wij de Heere moeten schenken.

De drie heerlijke kerstdagen: 1) de eerste is gekomen sinds de zaligmakende genade van God allen mensen verschenen is; 2) de tweede komt, als de genade ons inwendig begint te veranderen; 3) de derde zal komen, als de genade haar werk aan de mensen heeft voleindigd.

Wat is het zwakke kindje Jezus in de kribbe toch een machtig Koning van de eer! Hij 1) biedt allen mensen genade en zaligheid aan; 2) verwerft door Zijn overgave een heilig volk tot Zijn eigendom; 3) richt in de goddeloze wereld een rijk van de gerechtigheid op; 4) volmaakt Zijn volk en Zijn rijk met eeuwige heerlijkheid.

Dat onze kerstvreugde alleen dan van de juiste stempel is, als er iets van het "verheugt u met beving" (Ps. 2: 11) is bijgevoegd. 1) Bedenk, met welk offer u de kerstvreugde is gekocht; 2) vergeet niet, die heilige verplichtingen zij u daardoor oplegt; 3) laat u door de verschijning van Christus in de gestaltenis van een dienstknecht wijzen op Zijn openbaring in heerlijkheid.

11. Als u zo spreekt, als in vs. 2-10 gezegd is, spreek dan, zoals het van de gezonde leer betaamt 1), want de zaligmakende genade van God is volgens die leer verschenen aan alle mensen (1 Tim. 2: 4).

Het woordje "want" geeft de grond van het voorgaande aan, namelijk, waarom hij Timotheus heeft voorgeschreven wat hij aan de grijsaards, de oude vrouwen, de jongen, de dienstknechten moest leren. De grond nu is, dat voor hen allen, zelfs ook voor de armste slaven, Christus geboren is, opdat Hij een ieder ertoe leidt, dat hij naar zijn staat, vroom en heilig leeft.

De gehele aanwijzing, die de apostel aan Titus heeft gegeven, om een gedrag, de Christen waardig, in te scherpen, verkrijgt hier een bevestiging, die Titus zelf kan aanwenden om daardoor zijn vermaning aan te dringen. De genade van God is, zegt de apostel, verschenen op de wijze, waarop een zoon voor de wereld is opgegaan; dat zij ons opvoedt om een nuttig, rechtvaardig en godzalig leven te leiden.

De apostel, die ook elders (Rom. 13: 12. 1 Thessalonicenzen. 5: 8 de openbaring van het Nieuwe Verbond met een heldere dag vergelijkt, kiest hier de uitdrukking "is verschenen", die op andere plaatsen voor de zon wordt gebruikt (Hand. 27: 20 Luk. 1: 79), om de openbaring van de goddelijke genade van haar heldere en schitterende zijde voor te stellen. In zoverre nu de menswording van de Zoon het aanvangspunt van deze openbaring van de zaligheid uitmaakt, is deze afdeling met recht door de oude kerk tot een vaste perikoop voor het Kerstfeest gekozen, hoewel aan de andere kant de hier vermelde verschijning van de genade van God niet uitsluitend op de geboortegeschiedenis betrekking heeft.

De genade van God wordt een reddende, zaligmakende genoemd, want zij bevrijdt niet slechts van de vloek van de wet, verkondigt niet alleen ontheffing van straf en verdoemenis, maar rukt ook uit de slavernij van de zonde en van de duivel, heiligt ons tot een nieuw leven en maakt ons tot kinderen en erfgenamen van het eeuwige leven. Op deze wijze is zij reddend voor alle mensen zonder onderscheid en is ook voor alle mensen verschenen; want allen hebben ze nodig, omdat zij van nature kinderen van de toorn zijn, omdat er niemand is, die goed doet, ook niet één.

Niemand is uitgesloten van de vreugde, die het heilig Kerstfeest verkondigt, omdat onze Heer, de overwinnaar van zonde en dood evenzeer tot bevrijding van allen gekomen is, als Hij geen enkele mens vrij van zonde gevonden heeft. De gelovige jubelt, omdat hij de palm nadert, de zondaar verheugt zich, omdat hij geroepen wordt tot vergeving, de heiden grijpt moed, omdat ook hij geroepen wordt ten leven. (LEO de GR.).

Heidenen of Joden, slaven of vrijen. Het Evangelie was als een licht op de kandelaar gesteld in een gedeelte van de wereld, alleen voor Joden, maar nu scheen het zoals de zon op de middag voor alle mensen; niet voor alle mensen hoofd voor hoofd. Het heeft nooit geschenen op of in elkeen, dit heeft het niet gedaan in de tijden van de apostelen, wanneer het allerhelderst, allerverst en allerklaarst heeft geschenen; ook niet in volgende tijden of in de onze; er is een grote menigte mensen, die er niets van weten en nooit onder de macht of bestiering daarvan geweest zijn, maar dit moet verstaan worden van allerhande soort van mensen, van volk, ouderdom, geslacht, staat en omstandigheden, hogen en lagen, rijken en armen, slaven en heren en de zin komt zeer wel overeen met de samenhang en de woorden zijn een redegeving, waarom de apostel alle mensen hun plicht wilde aangedrongen hebben, omdat het Evangelie nu gepredikt was aan allen; en het kan zijn, dat de heidenen in het bijzonder beoogd worden, voor wie het Evangelie van te voren verborgen was en die in de duisternis en schaduw van de dood hadden gezeten, maar nu was dat grote licht ook voor hen opgegaan en het Evangelie was nu niet meer tot één volk bepaald, maar gepredikt aan alle schepsel onder de hemel volgens de last.

12. En deze genade onderwijst door bestraffende terechtwijzing ons, die haar deelachtig zijn geworden, a) dat wij de goddeloosheid, waarin men leeft alsof er geen God in de hemel was en b) de wereldse begeerlijkheden verzakende, matig en rechtvaardig en godzalig leven zouden in deze tegenwoordige wereld. Zolang wij op aarde zijn, moeten wij ons onderscheiden van hen, die de begeerlijkheid van het vlees en de begeerlijkheid van de ogen en de grootsheid van het leven najagen en ons juist gedragen tegenover andere mensen en vooral ten opzichte van God.

a) Efeze. 1: 4 Kol. 1: 22. 2 Tim. 1: 9 b) 1 Joh. 2: 16

De mening van de apostel is: Christus heeft zo'n openbaring en verkondiging van de zaligmakende genade van God niet laten plaats hebben, opdat het daarbij alleen zou blijven en zij slechts een rede zou zijn, iets, dat gehoord werd, maar opdat zij in ons zou vrucht dragen. Het is zo'n openbaring en verkondiging, die ons als kinderen onderwijst, dat wij alles wat goddeloos is, vaarwel zouden zeggen, alle aardse, wereldse lusten en begeerlijkheden afleggen en voortaan een matig rechtvaardig, godzalig leven zouden leiden. Wat volgt hieruit anders, dan dat zonder de genade van God alles goddeloosheid, wereldse lust is? Was toch in iemand iets van het goddelijke wezen en enige geestelijke gezindheid, dan zouden niet alle mensen goddeloosheid en wereldlijke begeerlijkheden hoeven te verzaken, dan was ook de genade niet nodig, noch de verschijning van de zaligheid. Het Griekse asebeia, lat. impietas, kan ik met geen woord uit onze taal duidelijk uitdrukken, daarom heb ik het genoemd "goddeloosheid", dat wil zeggen dat leven, waarin men God niet eert, zoals men moet, Hem niet gelooft, vertrouwt, vreest, zich aan Hem niet overgeeft, Hem niet laat besturen en God zijn. De uitwendige grote zondaars zijn wel diep in hun zonden verzonken maar veel dieper de wijzen, de heiligen, de geleerden, de geestelijken, die voor de wereld en zichzelf vroom zijn en op hun werken bouwen. Het tweede boze stuk in de mens noemt Paulus de wereldlijke begeerlijkheden; daaronder neemt hij samen al dat onreine, dat een mens tegen zichzelf en zijn naaste doet, evenals het eerste, de goddeloosheid, al het verkeerde tegenover God in zich sluit. Verder wijst hij aan, hoe wij moeten leven, nadat wij de goddeloosheid en wereldse begeerlijkheid vaarwel gezegd hebben en zegt dat wij matig en rechtvaardig en godzalig leven zouden. " In deze drie stukken vat hij het Christelijk leven samen en verstaat hij alles, wat de mens moet doen en hoe hij zich gedragen moet over zichzelf, zijn naaste en God. Hij zegt "in deze tegenwoordige wereld" ten eerste omdat men niet met enkele werken kan volstaan, maar het gehele leven zo moet zijn, omdat wij hier zijn; ten tweede, dat niemand zijn goed leven uitstelt tot na dit leven of tot de dood, want van dit leven zal het afhangen, hoe het ons in het volgende leven zijn zal. Maar meer nog zegt hij "in deze tegenwoordige wereld", om aan te tonen de kracht van de zaligmakende genade van God, dat de wereld zo boos is en nu een godzalig mens als het ware alleen, zonder voorbeeld, als een roos onder de doornen moet leven. Zie midden in het drankhuis moet hij matig, midden in het huis van de ontucht kuis, midden in het danshuis godzalig, midden in het moordhol rechtvaardig leven. Zo'n wereld maakt het leven moeilijk en verdrietig, zodat de mens wenst, schreit en roept naar de dood en de jongste dag en naar deze met groot verlangen uitziет.

Evenals wij tegenover God in de juiste betrekking terugkeren, als wij de goddeloosheid vaarwel zeggen, dan verkrijgen wij tegenover de wereld pas dan weer het juiste standpunt, als wij de wereldse begeerlijkheden verzaken. Het opvoedende werk van de zaligmakende genade heeft allereerst ten doel, ons los te maken van goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden. Als de mens zich niet tot dat besluit kan vermannen, dan is de verdere werkzaamheid van de genade aan de verloren mens zonder enig uitzicht; is dat echter verkregen, dan wil zij in ons een nieuw leven wekken, dat door de drie woorden, "matig,

rechtvaardig en godzalig", wordt uitgedrukt. Deze bepalen het Christelijk leven naar drie zijden; van deze is de godzaligheid de levensbron en het levensfundament van de gerechtigheid en van de matigheid. Die zaligmakende genade, die ons door verloochening van de goddeloosheid en van de wereldse begeerlijkheden tot dit uit God geboren leven wil leiden, voert ons niet uit dit leven weg; zij verplaatst ons niet van de aarde in de hemel, maar zij komt tot de aarde neer in deze tijd, omdat deze tijd onze voorbereidingstijd en deze aarde het toneel, het arbeidsveld van de goddelijke opvoeding moet zijn. Hierop wijst de bijvoeging "in deze wereld" nog in het bijzonder.

Het werk van de opvoedende genade is drievoudig, met het oog op het verleden, het tegenwoordige en de toekomst. Voor het verleden werkt de opvoedende genade een verloochening, in het tegenwoordige een nieuw, heilig leven, voor de toekomst een sterke, blijde hoop; zij ontwent, zij gewent en bereidt voor de dag van de eeuwigheid. Over deze opvoeding voor de toekomst, handelt het volgende vers, dat ten nauwste met vs. 2 verbonden is.

13. Zo behoren wij te leven a) verwachtend de zalige hoop (Hand. 24: 15 Gal. 5: 5 Kol. 1: 5 Rom. 15: 4) en verschijning van de heerlijkheid van de grote God (Openbaring 19: 17) en onze Zaligmaker Jezus Christus (1 Tim. 6: 14. 1 Petrus 4: 13. 2 Petrus 3: 12

a) 1 Kor. 1: 7 Fil. 3: 20

Het verzaken van de goddeloosheid en het betonen van godzaligheid zal niet gelukken, als niet het inwendig oog van de Christen zich naar de eeuwigheid richt, zo niet het gevoel van de ellende van deze wereld ontwaakt en tot het zien op de toekomst van de Heere leidt. De zekere hoop op de voleinding, die met de terugkomst van de Heere begint, geeft de gelovigen moed en kracht tot zo'n leven van zelfverloochening en godzaligheid, als dit tot hiertoe was beschreven. Het is een kenteken daarvoor, dat de tucht van de genade bij iemand kracht en werkzaamheid heeft verkregen, als hij met verlangen op de eeuwigheid wacht.

Er zijn weinigen, die dit tijdelijk leven slechts door een geschilderd glas en als bijziende, maar het volgende, het eeuwige leven met heldere open ogen beschouwen. De zalige hoop en de hemelse erfenis wordt, helaas, al te vaak vergeten, maar aan het tijdelijk leven en het vergankelijk rijk op aarde wordt al te veel gedacht het eerste jaagt men na dag en nacht, het tweede slaat men in de wind. Ook bevindt men dat men voor de dood vreest, treurt en siddert als het kwalijk gaat; dat is een teken, dat wij niet vervuld zijn met de zalige hoop, zoals wij dat moeten zijn. Een Christen moet dit tijdelijk leven slechts met gesloten ogen aanschouwen, maar het volgende leven moet hij met open ogen en in helder, duidelijk licht aanzien; hij moest alleen met de linkerhand in dit leven op aarde zijn, maar met de rechterhand en met de ziel en zijn gehele hart moet hij zijn in dat leven in de hemel en daarop blij in vaste hoop wachten.

Het bevreemdende, dat bij de eerste blik liggen kan in de uitdrukking "verwachtende de zalige hoop", valt weg, als men bedenkt, dat "hoop" hier niet zozeer subjectief de handeling van het hopen als integendeel objectief de inhoud en het voorwerp daarvan aanwijst, het gehoopte als doel van vertrouwend wachten voorstelt (vgl. Rom. 8: 24 v.).

Wat gehoopt wordt is het verkrijgen van de zegekroon, het thuis zijn bij de Heere in eeuwige gerechtigheid, onschuld en zaligheid, waarom ook deze hoop een zalige hoop wordt genoemd tegenover dit onzalige arme leven hier beneden. Vragen wij echter hoelang wij op deze zaligmakende hoop moeten wachten, of zij dan altijd slechts hoop zal blijven en niet tot

vervulling zal komen, dan ligt het antwoord in hetgeen verder volgt, "en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus;" beide uitdrukkingen zien op de persoon van Christus Col 2: 9, evenals in 2 Petrus 1: 11 sprake is van "het eeuwig koninkrijk van onze Heer en Zaligmaker, Jezus Christus", zodat Christus dus hier door de apostel "de grote God" wordt genoemd.

Als men twee subjecten wil onderscheiden, zodat van een verschijning van de heerlijkheid van de grote van God aan de ene kant en van een verschijning van de heerlijkheid van onze Heiland Jezus Christus aan de andere kant sprake zou zijn (vgl. MATTHEUS. 16: 27 en 25: 31 Uit 16. 27), dan getuigt de plaats toch in elk geval door de verbinding van het ene met het andere indirect voor de waarheid van de leer van de godheid van Christus.

14. a) Die Zichzelf voor ons gegeven heeft, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid, waarvan wij dienstknechten waren (Rom. 6: 17 Gal. 1: 4 Efeze 5: 25 v. 1 Tim. 2: 6. 1 Petrus 1: 18 v. en Zichzelf een eigen volk (1 Petrus 2: 9 Exod. 19: 5), zou reinigen b) ijverig in goede werken (Ezechiël. 36: 25 vv. Hebr. 13: 20 v.).

a) Gal. 2: 20 Efeze. 5: 2 Hebr. 9: 14 b) Efeze. 2: 10

Evenals in het oude Testament de Heere een volk wilde doen worden, dat Hem in het bijzonder toebehoorde, aan Zijn wet onderworpen was, in onderscheiding van de overige volken, die hun maatschappij naar iets anders dan naar God inrichtten, zo wilde Jezus Christus Zich een volk vormen, dat Hem toebehorend zich toelegde op goed doen, terwijl de mensheid aan zichzelf overgelaten in haar zonden voortleeft. Vervolgens is Hij ook van Zijn volk God, evenals Israël het volk van de Heere, of de Heere de God van Israël was en Hij zal Zich daaraan als zodanig in Zijn heerlijkheid openbaren, als Israël de openbaring van de heerlijkheid van zijn God tegemoet zag. Die nu in Hem zijn rust zoekt, als in onze Heiland, die Zich voor ons heeft gegeven, die moet zich ook toeleggen op het goede, omdat dit het doel was, waartoe Hij Zich voor ons heeft gegeven en die leeft voor de hoop, dat Hij Zich als onze God in heerlijkheid zal openbaren, die moet in deze tegenwoordige tijd door zijn wandel betonen, dat hij de openbaring wacht van Hem, die Zich tot dat doel heeft gegeven. Zo wordt dan aan ons het opvoedende doel bereikt, waarom de genade van God was verschenen.

De ijver in goede werken bedoelen Gods raadsbesluiten bij de menswording en de offerdood van Jezus Christus. Daarin ligt het deel van Gods kinderen, het onderscheidend kenmerk van het uitverkoren volk, het zegel van onze begenadiging, de zekerheid van onze verkiezing, het beste kenteken, dat wij door Christus verlost en van de oude slavernij bevrijd zijn.

Paulus spreekt van de Genade van God, dat is niet de leer van Gods genade, maar Zijn genadige, onverdiende liefde zelf. Hij zegt van haar, dat zij aan het licht is gekomen, heilaanbrengend voor alle mensen en geeft met weinige, maar veelbetekenende woorden het grote doel op van haar openbaring in het Evangelie. Aangaande dit doel bestaan er bij niet weinigen twee grove, hoogst verderfelijke dwalingen. De een is deze, dat men dit doel in onze heiligmaking alleen gelegen acht, terwijl men de vergeving van onze zonden door het gehoorzaam lijden en sterven van Christus óf geheel voorbij ziet, óf althans weinig waarde daaraan hecht. Dit is een grove, hoogst verderfelijke dwaling; want het is lijnrecht in strijd met het onderwijs van de Heer en Zijn Apostelen, het stopt de bron van rust en troost, die het Evangelie voor ons opent, toe en is nadelig voor de beoefening van de echte godzaligheid. Niet minder grof en verderfelijk is de andere dwaling, volgens welke men zich alleen, of althans voornamelijk bepaalt bij de genade van God en de vergeving van de zonden, door

Hem in Christus geschonken, terwijl men de reiniging van hart en wandel óf voorbij ziet, óf althans minder in het oog houdt. Ook dit is in openbare strijd met de leer van het Evangelie, dat de reinen van hart alleen zalig spreekt en ons duidelijk zegt, dat niemand zonder heiligmaking God zal zien. En het is niet minder verderfelijk; want wie deze dwaling koestert, hecht aan de reiniging van hart en wandel weinig waarde. Hij steunt tevergeefs op de barmhartigheid van God en de verdiensten van Christus. Hij heeft geen vatbaarheid voor het genot van de zaligheid van de hemel en kan geen plaats vinden in het huis van de Vader, waarin niets zal komen, dat onrein is. Willen wij het grote doel van God met de openbaring van Zijn genade echt kennen, dan moeten wij, naar het onderwijs van Paulus, acht geven op hetgeen die genade ons leert aangaande hetgeen wij te doen, te verwachten en van de overgave van Christus aan de dood te geloven hebben. Het eerste zegt de Apostel ons in het 12de, het tweede in het 13de, het laatste in het 14de vers genade van God onderwijst ons, dat wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakende, matig en rechtvaardig en godzalig leven moeten in deze tegenwoordige wereld. Wij moeten dus de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzaken, niet langer God en Zijn gebod verachten, van de zonde, van alle zonden afstand doen, haar haten en vluchten, niet meer toegeven aan de begeerlijkheden van deze wereld, door ons schuldig te maken hetzij aan onmatigheid, hetzij aan wellust, hetzij aan een overdreven jagen naar eer en geld en goed. Wij moeten integendeel matig, rechtvaardig en godzalig leven in deze tegenwoordige wereld. Bij alle genot van het goede, dat ons hier wordt geschonken, moet de matigheid door ons worden beoefend. In onze betrekking tot en ons verkeer met onze medemensen moet de rechtvaardigheid ons bezielen en besturen. En nooit moet van ons verwijderd zijn die godsdienstige stemming van het gemoed, die zich openbaart in de diepste eerbied voor de Allerhoogste en in de getrouwe beoefening van zijn geboden. Zo leert de genade van God ons, wat wij nalaten en wat wij doen moeten. Zo stelt zij ons voor, hoe wij ons over onszelf, over onze medemensen en over God te gedragen hebben. Het is de doorgaande leer van het Evangelie. Paulus zegt het niet alleen op deze plaats, maar allerwegen. De andere Apostelen stemmen met hem overeen en de Heere zelf heeft het verklaard. Maar is dit zo dan kan het niet anders, of de genade van God moest willen dat wij de voorschriften volbrengen, dan kan het niet anders, of God moet met haar openbaring ten doel hebben, dat wij de goddeloosheid en wereldse begeerlijkheden verzakend, matig en rechtvaardig en godzalig zullen leven in deze tegenwoordige wereld. Ja, dat is het grote doel van God met de openbaring van Zijn genade. Letten wij slechts verder op hetgeen zij ons leert aangaande hetgeen wij te verwachten hebben. Wij verwachten de vervulling van onze zalige hoop, bij de verschijning van de heerlijkheid van de grote God en van onze Zaligmaker Jezus Christus. De Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid van Zijn Vader (MATTHEUS. 16: 27). Hij zal met de bazuin van God neerdalen van de hemel (1 Thessalonicenzen. 4: 16). Zijn verschijning zal te Zijnen tijd vertonen de zalige en alleen machtige Heere, de Koning der koningen en Heere der heren (1 Tim. 6: 14, 15). En dan zal onze hoop op de zaligheid vervuld worden, dan de heerlijke erfenis, die wij verwachten, ons ten dele vallen. Maar heeft niet deze verwachting uit haar aard de heilrijke strekking, om ons te dringen tot een heilige wandel? Zij is het, die ons hart verheft boven het stof, die ons niet hier beneden, maar daar boven onze ware schat doet hebben, die ons veel met de hemel werkzaam maakt en ons reeds hier gemeenschap doet oefenen met Zijn zalige bewoners. Als die gedachten en gezindheden in ons levendig zijn, dan voelen wij ons gedrongen, om de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden te verzaken; dan hechten wij ons niet te vast aan het schijngoed van deze aarde, dan is onze wandel reeds hier in de hemelen, dan proberen wij hoe langer hoe meer matig en rechtvaardig en godzalig te leven in deze tegenwoordige wereld. Zoals de reiziger, die zijn vaderland bestendig in het oog houdt en ernaar verlangt, alles vermijdt wat zijn komst daarheen kan vertragen en voor het genot, dat hij daar verwacht, hem onvatbaar maken, zo leggen wij dan ook af alle last en de zonde, die ons licht omringt en

lopen met standvastigheid de loopbaan, die ons is voorgesteld. Zonder dit kan de hoop op de zaligheid niet in ons vervuld worden; want die zaligheid zal niet bestaan in zinnelijk genot, maar uit heiligheid, uit gelijkvormigheid aan God en de Heer voortvloeien, en wij kunnen geen goed genieten, voor welks genot wij geen vatbaarheid hebben. Maar die hoop staat vast op grond van Gods belofte, die zaligheid wordt de onze, als wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakend, matig en rechtvaardig en godzalig leven in deze tegenwoordige wereld. Wat een krachtige drangreden tot heiligmaking! Wat een rijke bron van moed en troost om de strijd van het geloof en van de godzaligheid standvastig te voeren! Onze zelfbeheersing en zelfverloochening, onze godsvrucht en deugd zijn niet tevergeefs, onze arbeid is niet ijdel. Eens oogsten wij daarvan de zoetste vruchten. Onze werken volgen ons. De hemel in ons hart zal reeds hemel in de hemel zijn. En de Heere zal daaraan toevoegen het heerlijke genade-loon, dat Hij heeft toegezegd aan Zijn oprechte dienaren. Zo dringt de verwachting, die wij hebben, ons ten krachtigste tot heiligmaking en het kan dus niet anders of God moet met de openbaring van Zijn genade ten doel hebben, dat wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakend, matig en rechtvaardig en godzalig zullen leven in deze tegenwoordige wereld. Dit doel blijkt ons ten slotte uit hetgeen wij naar het onderwijs van de Apostel aangemelde de overgave van Jezus Christus aan de dood te geloven hebben. Ons te verlossen van alle ongerechtigheid en Zichzelf een eigen volk te reinigen, ijverig in goede werken, dat was het grote, dat het einddoel van Zijn lijden en sterven. En hoe uitnemend geschikt was dit lijden en sterven om dat doel te bereiken! Want de Heere onderging het tot vergeving van de zonden. Paulus zegt dit wel niet uitdrukkelijk op deze plaats, maar hij heeft het ons elders overeenkomstig het onderwijs van Christus zelf, (zie MATTHEUS. 26: 28) duidelijk geleerd. "Zo zij u dan bekend", dus hoorden wij hem te Antiochië spreken, "dat door dezen u vergeving van de zonden verkondigd wordt en dat van allen, waarvan u niet gerechtvaardigd kon worden door de wet van Mozes, door deze een ieder, die gelooft, gerechtvaardigd wordt (Hand. 13: 38, 39). "In Hem" namelijk Jezus Christus, zo schreef hij aan de Efeziërs, "hebben wij de verlossing door Zijn bloed, namelijk de vergeving van de misdaden; " (Efez. 1: 7) en om niet meer te noemen, aan de Corinthiërs: "God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenend, hun zonden hun niet toerekenend; want die, die geen zonde gekend heeft, heeft Hij zonde voor ons gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid van God in Hem" (2 Kor. 5: 19, 21). Zo is de slagboom weggenomen, die ons voor altijd zou verhinderd hebben om de weg van de godzaligheid in te slaan en te bewandelen. Zo is de ware, altijd vloeiende bron van rust en aanmoediging ten goede voor ons geopend. Zo is de vrees voor straf, die de liefde buitensluit en alle ware godsdienst vernietigt, uit het hart van de gelovige verbannen. En zo blijkt de dood van Christus, uit dit oogpunt beschouwd, bij uitnemendheid geschikt te zijn, om het einddoel, door Paulus opgegeven, bij ons te bereiken. Dat niet alleen. Wij zien nu ook in die dood het treffendste bewijs van de liefde van God en de genade van de Heere jegens ons zondaren. Zó lief heeft God de wereld en dus ook ons gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in Hem gelooft, niet verderft, maar het eeuwige leven heeft. Zó lief heeft de Heere ons gehad, dat Hij niet aarzelde om het zwaarste lijden en de smartelijkste dood voor ons te ondergaan. Als wij dat geloven, het kan niet anders, of het moet vurige, dankbare wederliefde in ons wekken en zo de sterkste drijfveer bij ons in beweging brengen, om nu ook God en de Verlosser in alles welgevallig te zijn, om uit het edelste beginsel en met de reinste bedoeling steeds te doen, wat ons door God en de Verlosser wordt voorgeschreven. Maar is dit zo, dan is de dood van Christus, ook uit dit oogpunt beschouwd, allergeschiktst om het einddoel, door de apostel opgegeven, bij ons te bereiken. En dit temeer, omdat Hij ons in Zijn lijden en sterven een uitnemend voorbeeld ter navolging heeft gegeven, omdat dit lijden en sterven Hem de weg heeft gebaand tot Zijn heerlijkheid en omdat Hij hierdoor werd gevormd tot de uitoefening van de macht, die Hem is toevertrouwd. Denken wij slechts na ook over

deze oogpunten, waaruit ons de dood van Christus wordt voorgesteld en wij zullen het inzien, hoe uitnemend geschikt die dood was en is, om het gezegde einddoel bij ons te bereiken. Maar is dit zo, dan volgt ook hieruit, dat het eind-oogmerk van God met de openbaring van Zijn zaligmakende genade geen ander is, dan dit, dat wij de goddeloosheid en de wereldse begeerlijkheden verzakend, matig en rechtvaardig en godzalig zullen leven in deze tegenwoordige wereld. Loven en danken wij God, dat Zijn genade, die heilaanbrengend is voor allen, ook voor ons, aan het licht is gekomen! Het is een genade, wier waarde en rijkdom wij niet genoeg kunnen prijzen een genade, Gode waardig en ons heilrijk; een genade, die wij niet verdiend hadden, die ons echt zalig maakt, zalig reeds in dit leven, zalig vooral in het toekomende; een genade, die met onze redelijke, zedelijke natuur volkomen overeenstemt en al onze behoeften bevredigt, die ons vertroost en heiligt, die ons leert wat wij doen en wat wij laten moeten, die ons wijst op de hoop van het eeuwige leven, die de krachtigste drangredenen in zich bevat tot een godzalige wandel, en ons vatbaar maakt voor de reine vreugde van de hemel en om ons die genade te schenken heeft God, hoe klimt hier onze stof tot dankbare aanbidding! om ons die genade te schenken heeft God Zijn eigen Zoon niet gespaard, maar Hem voor ons allen overgegeven aan het bitterste lijden en de smartelijkste dood! Schamen wij ons, dat ons hart van zo'n genade niet steeds vervuld is en onze mond de lof van God niet meer met hoge ingenomenheid verkondigt! Maar loven en prijzen wij ook de Heere, die Zichzelf voor ons aan de dood heeft overgegeven, want niemand heeft meer liefde dan deze, dat iemand zijn leven zet voor zijn vrienden. En dat heeft Hij gedaan, onder de diepste vernedering en de vreselijkste smarten. Brengen wij het ons levendig voor de geest, om de rijkdom van Zijn liefde echt te voelen! En die liefde heeft Hij ons bewezen, opdat Hij ons zou verlossen van alle ongerechtigheid en Zichzelf een eigen volk reinigen, ijverig in goede werken. Groter weldaad kan ons niet te beurt vallen. Of is het niet de ongerechtigheid, die ons verlaagt, het beeld van God, waarnaar wij zijn geschapen, in ons vernietigt, van onze bestemming ons verwijdt, ons van de gunst van God berooft en angst en wroeging, dood en bezoldiging aan haar dienaren geeft! Zijn het niet de goeie werken, die ons verhogen, aan God doen gelijken, aan onze bestemming nader brengen en echt gelukkig maken? En wat is zaliger voorrecht, dan het eigendom te zijn van een Heere, die met de hoogste macht de diepste wijsheid en trouwste liefde in Zich verenigt en wie de Vader al het oordeel heeft overgegeven? Dierbare Verlosser! vergeef het ons, dat wij U niet meer danken en niet vuriger lief hebben. Vermeerder U zelf de dankbare wederliefde tot U in onze harten en geef, dat wij ons hier reeds verlustigen in de lof, die wij U eens hierboven hopen toe te brengen! Maar trachten wij dan ook hoe langer hoe meer aan het grote doel van Gods genade en van de liefde van de Heere te beantwoorden. Ontvluchten wij de goddeloosheid! Verzaken wij de wereldse begeerlijkheden! Begeren wij de verlossing van alle ongerechtigheid! Leiden wij een matig, rechtvaardig en godzalig leven in deze tegenwoordige wereld! Zijn wij, als het eigen volk van de Heere, ijverig in goede werken! Anders is de genade van God voor ons tevergeefs aan het licht gekomen. Anders is Christus voor ons tevergeefs gestorven. Anders is er voor ons geen zaligheid.

15. Spreek dit op een wijze, dat u in hetgeen u aan de mensen naar ouderdom, geslacht en land te zeggen heeft (vs. 2-10), ook de beweegreden daartoe laat opmerken en verenig daarmee een gedrag (vs. 11-14), dat de Christen waardig is, opdat uw woord ingang moge hebben. En vermaan degenen, die gewillig zijn, met alle ernst, 1) zoals dat betamelijk is bij een zaak, waarbij het niet te doen is om iets, dat men kan doen, maar waaraan men zich ook naar welgevallen kan onttrekken, maar wel een volstrekt noodzakelijk iets, iets, dat een volstrekt bevel in de volle zin van het woord is, (vgl. Hoofdstuk 1: 13). Dat niemand u veracht 2) (vgl. 1 Tim. 4: 12).

1) In het "spreek, vermaan, bestraf" ligt een opklimming: Spreken is het eenvoudig leren, het onderwijs de Christen over zijn plicht te geven; vermanen is het dringend opwekken tot vervulling van deze plichten, "bestrafen" het ernstig terechtwijzen van hen, die deze plichten verwaarlozen en daartegen handelen. Op alle drie de werkwoorden en niet maar alleen op het laatste heeft het "met alle ernst" betrekking.

"Met alle ernst" d. i. opdat zij weten, dat het Gods gebod is en geen scherts. Men hoort, dat het ernstig gemeend is.

2) De zin is deze: als iemand vermaant en bestraft en men laat dan toch alles gaan, zoals het gaat, terwijl men er geen acht op slaat of hetgeen men zegt ook gedaan wordt, dan geeft men zichzelf aan de verachting prijs. Spreek daarom zo, met zo'n ernst, zo'n drang, dat u zichzelf achting verwerft. Deze regel is nu zeker niet te betwisten, maar het is niet altijd mogelijk haar op te volgen. Als de kerk geen tuchtmiddelen heeft, onwaardige leden niet mag bestraffen of uitsluiten, dan is het niet mogelijk, aan zijn woorden altijd de vereiste nadruk te geven; men moet echter ook dan doen wat mogelijk is.

HOOFDSTUK 3

DE OVERHEID MOET GEËERD, GODS GOEDHEID MOET GEPREZEN, NUTTELOZE VRAGEN EN KETTERS MOETEN VERMEDEN WORDEN

III. Vs. 1-11. In de vorige afdeling had de apostel gezegd hoe Titus ieder naar zijn ouderdom, geslacht en stand moest leiden tot een wandel overeenkomstig de leer van de zaligheid. Nu onderricht hij hem, hoe allen te samen handelen moeten, ten opzichte van de overheid en van de medeburgers, die geen Christenen waren. Zij moeten aan de eerste alle onderdanigheid en gehoorzaamheid bewijzen en tonen, dat zij tot alle goed werk bereid zijn. Op de laatsten mogen zij in geen dele met minachting of verachtend neerzien, noch hen lasteren of met hen twisten. Zij moeten daarentegen alle liefderijkheid of zachtmoedigheid bewijzen, denkend aan hun eigen vroegere toestand. Het is niet hun eigen verdienste, maar alleen Gods ontferming, dat zij niet meer zijn als vroeger en als zij, die heden nog geen Christenen zijn. Terwijl Paulus dit punt uitvoerig behandelt geeft hij Titus daarmee de hoofdsom van de leer aan, die hij met alle nadruk moet voorstellen, terwijl hij zich daarentegen moet onthouden van het dwaze en nutteloze gepraat van de dwaalleraars (vs. 1-9). Is hem daardoor aangewezen, hoe hij zich moet houden tegenover de verkeerdheden van de dwaalleraars, tenslotte wordt hem ook nog gezegd, welke zijn verhouding moet zijn tegenover hen, die zich ondervinden scheuringen te verwekken en door een herhaald vermaan niet van hun weg laten terug brengen (vs. 10 en 11).

1. Vermaan hen allen, al de leden van de gemeente daar zonder onderscheid van stand of ouderdom, dat zij aan de overheden en machten (Luk. 12: 11 Rom. 13: 1 v. 1 Petrus 2: 13 vv. onderdanig zijn, dat zij hun gehoorzaam zijn, dat zij tot alle goed werk bereid zijn, ook dan, als geen bepaald bevel van hun zijde tot hen gekomen is (Efeze 2: 10. 2 Tim. 3: 17).

2. Dat zij niemand van de niet-Christenen lasteren, in het verkeer met hen niet twisten, geen vechters zijn, maar integendeel bescheiden (Fil. 4: 5) zijn, a) alle zachtmoedigheid, zoals die de Christen naar het voorbeeld van zijn Heere eigen moet zijn (2 Kor. 10: 11 Gal. 5: 22 Efeze 4: 2), bewijzende jegens alle mensen (1 Tim. 2: 1 vv.).

a) 2 Tim. 2: 24-25

De apostel gebruikt hier het woord "vermaan, herinner hen" (2 Tim. 2: 14), om uit te drukken, dat Titus het hun moet inscherpen als iets dat hun moet worden gezegd, hoewel hun niets anders geleerd is, omdat zij tot het tegendeel geneigd zijn. In Hoofdstuk 1: 12 v. werd op de zedelijke verkeerdheid van het volk op Kreta gewezen en daartoe behoorde dan ook de neiging, de Kretenzers eigen, tot het verstoren van de burgerlijke vrede, waarom Paulus vooral wil, dat tot gehoorzaamheid aan de overheid wordt vermaand. Een daaraan tegenovergesteld gedrag lag dan des te meer voor de hand, omdat de Christenen konden denken, dat zij als zodanig verheven waren boven het zich onderwerpen aan een niet Christelijk bestuur. Wie ook de overheid is en wie van ambtswege te gebieden heeft, die moeten zij onderdanig zijn, gehoorzaamheid betonen, tot alle goeds bereid zich betonen. Onder het laatste is ook de gewilligheid bedoeld in zulke gevallen, waarin de overheid een dienst nodig heeft, die zij niet kan bevelen. Dat nu zo'n verhouding over de overheid deze Christenen op het hart moet worden gedrukt, omdat zij geneigd waren zich als vreemden en vijanden te stellen tegenover al wat niet Christelijk was, blijkt uit hetgeen de apostel verder in vs. 2 verlangt. Evenals de Christenen door de niet-Christenen gelasterd werden, die het goede verklaarden alsof het kwaad was (1 Petrus 4: 4), zo konden zij weer de niet-Christenen

lasteren, door hun de eer te onthouden, die hen van Godswege toekwam. Dat mochten zij niet, ook niet onder elkaar. In de omgang met niet-Christenen moest en zij vreedzaam, vriendelijk en zachtmoedig zijn, eraan denkend dat de goddelijke genadeweg bestemd was voor alle mensen (Hoofdstuk 2: 11).

3. a) Want ook wij waren eertijds, voordat wij Christenen waren (Rom. 11: 30. Efeze 2: 2 v. ; 2: 13 Gal. 1: 13), onwijs, onwetend over hetgeen juist is, ongehoorzaam, onwillig om onze plicht te doen, dwalend, andere dan de rechte wegen bewandelend, menigerlei begeerlijkheden en wellustendienend, in de dienst van een menigte verschillende begeerlijkheden, die bevrediging eisten en van wellusten, die voldaan willen zijn, in boosheid en nijdigheid tegen de naaste levend, hatelijk zijnde en elkaar hatend, omdat wij alle van dezelfde aard voor elkaar voorwerpen van afkeer waren.

a) 1 Kor. 6: 11 Kol. 3: 7. 1 Petrus 4: 3

Om tot het gedrag in vs. 1 v. geëist te meer aan te dringen, het gedrag tegenover de niet-Christenen, wordt daarop gewezen, dat ook de Christen vroeger in dezelfde toestand van goddeloosheid was als nog de niet-Christenen waren en dat zijn redding niet aan zijn eigen verdienste was toe te schrijven. Hieruit is duidelijk op te merken dat de Christenen van Kreta in hun Christendom een grond meenden te vinden waarom zij niet-Christenen gering mochten achten en meenden over hen geen liefde verschuldigd te zijn. Als het Christendom verlaagd wordt tot een zaak van enkel wetenschap gaat daarmee natuurlijk gepaard, dat men, menend in het bezit van de waarheid te zijn, zichzelf persoonlijk boven anderen plaatst. De apostel houdt hun daarom hun vroegere toestand voor ogen. In hun liefdeloos verachten van de naaste schijnen zij het geheel vergeten te hebben, dat het hun eigen vroegere gedaante is, die zij bij de niet-Christenen vinden, en waarom zij deze verachten.

Het vers bevat een bijzonder praktisch motief; mogen wij de rokende vlaswiek en het gekrookte riet verbreken; omdat God het niet doet, maar ons met groot geduld heeft gedragen en nog dagelijks draagt? Als de apostel zichzelf in het "wij" mee insluit, dan geeft hij daarmee de prediker en zielverzorger een wenk, hoe die spreken moet.

(EPISTEL OP DE TWEEDEN KERSTDAG)

De epistel van de vorige dag stelde ons het volk van onze Heere Jezus Christus voor in het werk van de opvoedende genade van God. Dit veronderstelde, dat er reeds zo'n eigen volk aanwezig is, geboren en boven de eerste, de onmondige kindsheid verheven. Wie toch moet worden opgevoed, die moet reeds leven, geboren zijn en een werk van de opvoeding kunnen aannemen en ondergaan. Wij zien dus volgens de tekst van gisteren rondom de kribbe het volk verzameld, dat Jezus waardig is, reeds geboren en voor de opvoeding van de Heere rijp is geworden. Is het nu een schone kerstgedachte de kribbe van de Heere te midden van een heilig, mondig volk te zien, dan is het zeker een niet minder schone kerstgedachte, die in dit epistel op de voorgrond treedt, namelijk de gedachte van de geboorte van Christus volk. Met de menswording van de eeuwige God, staat zo schoon de geboorte van Zijn volk in verband, waardoor wij Zijn eigen heilige geboorte deelachtig worden; wij zien dus heden de kribbe van de pasgeborene midden onder een volk, dat zelf nieuw geboren wordt.

Wat de verschijning van de barmhartigheid en genade van God, onze Heiland, bij ons op het oog heeft: 1) ons van het oude leven te redden, 2) een nieuw leven bij ons te verwekken, 3) tot het eeuwig leven ons te verheffen.

De barmhartigheid van onze God voor Zijn Christenen: wij bedenken bij het ontvangen van de hemelse kerstgave: 1) hoe genadig God Zich daardoor aan ons betoont, 2) hoe men Hem op betamelijke wijze daarvoor prijst.

De boodschap van het kerstfeest: God heeft ons zalig gemaakt! In het licht van deze boodschap, 1) onderzoekt men het verleden, 2) verblijdt men zich over het tegenwoordige. 3) wacht men getroost de toekomst af.

Wat heeft de Christus van God van de wereld aangebracht? 1) de liefelijke en genadige God, 2) een nieuw leven, 3) de eeuwige erfenis.

Hoezeer is de barmhartigheid en genade van God, die ons in Christus verschenen is, te prijzen! Zij is 1) zo onverdiend, als wij zien op ons, tot wie zij is gekomen; 2) zo neerbuigend, als wij zien op de genademiddelen, waardoor zij aan allen verschijnt; 3) zo buitengewoon rijk, als wij de geestelijke gaven aanzien, waarmee zij ons begiftigt.

De rijke liefde van God: 1) hoe hoog zij de mens acht, 2) welke genade zij meedeelt. 3) hoe zij ons borg is voor de erfenis van het eeuwige leven. Onze wedergeboorte: 1) zij heeft haar grond in Gods barmhartigheid, 2) wordt gewerkt door Zijn kracht, 3) wordt bewaard door de Heilige Geest, 4) heeft haar einddoel in het eeuwige leven.

4. Maar wanneer in een wereld van mensen, zo gesteld als in vs. 3 werd beschreven, de goedertierenheid (Luk. 6: 35 Rom. 2: 4; 11: 22 van God onze Zaligmaker (Hoofdstuk 1: 3; 2: 10. 1 Tim. 1: 1; 2: 3; 4: 10 2. 3) en Zijn liefde tot de mensen (Deut. 33: 3) verschenen is, is een andere toestand ingetreden.

Dit vers vormt de voorzin en geeft nu wat noodzakelijk moest voorgaan tot het "heeft ons zalig gemaakt" in vs. 5 dat de nazin bevat; eerst moet de zaligheid aanwezig zijn, voordat ieder in het bijzonder in het bezit daarvan kan komen.

De voorzin is nog algemeen; nog is daarin niet gezegd, dat Gods goedertierenheid en liefde tot de mensen verschenen is, pas in de nazin is van ons sprake als van degenen, die zich op geen verdienste tegenover de niet-Christenen kunnen beroemen. De beide uitdrukkingen voor God gebruikt, geven te kennen, dat God gezind is om hen, die jegens elkaar hatelijk waren (vs. 3), goedertierenheid te bewijzen, in jegens hen, die elkaar haatten, met liefde vervuld was, hoewel Hij God was en zij mensen waren.

Bij het "verschenen is" gebruikt de apostel niet het woord "genade", als bij het "verschenen" in Hoofdstuk 2: 11, maar twee andere liefelijke woorden, "goedertierenheid en liefde tot de mensen" Ik moet zeggen, dat ik in de gehele Heilige Schrift geen liefelijker woorden heb gelezen, die voor Gods genade werden gebruikt dan deze twee: chrestotes en philanthropia, waarin de genade zo is voorgesteld, dat zij niet alleen zonde vergeeft, maar ook bij ons woont, vriendelijk met ons omgaat, gewillig is te helpen en bereidvaardig om alles te doen, wat wij ook begeren, als van een goede, gewillige vriend, van wie een mens alle goeds mag verwachten en op wie hij vertrouwen mag. Denk u dus een goede vriend, dan heeft u een beeld, hoe God jegens u in Christus gezind is; en toch is zo'n beeld nog te gering om zo'n buitengewoon rijke genade af te beelden.

De apostel spreekt van een verschijnen van de goddelijke zondaarsliefde met betrekking tot de verlossing, die door Jezus Christus heeft plaats gehad. Alhoewel toch ook de gelovigen

onder het Oude Verbond Gods barmhartigheid en liefde ondervonden (Ps. 34: 9), zagen zij toch slechts de eerste schemering van de later aangebroken dag van de zaligheid en bezaten alleen de belofte van hetgeen de Christen in werkelijke vervulling geniet. De gehele plaats, zoals die voor ons ligt, heeft grote overeenkomst met Hoofdstuk 2: 11-14 en toch ook weer een geheel eigenaardig karakter. Daar wijst de apostel, om tot Christelijke godzaligheid op te wekken, op het heilig doel van de verlossing, die in Christus de wereld ten deel geworden is, hier daarentegen, tegenover de gehele onwaardigheid van de gelovigen, op de hun betoonde barmhartigheid, om hen tot een dankbaarheid te bewegen, die zich vooral betoont in liefde jegens degenen, die het onschatbaar voorrecht van de gelovigen nog voor het ogenblik missen.

Hoe liefelijk is het de Heere in gemeenschap met Zijn uitverkoren volk te zien. Niets kan heerlijker zijn dan door de goddelijke Geest in dit vruchtbare veld van genot te worden gevoerd. Laat de ziel voor een ogenblik de geschiedenis van de liefde van de Heere Jezus nagaan en duizenden verrukkende liefdedaden zullen ons te binnen komen, die allen ten doel hebben gehad, het hart aan Christus vast te hechten en de gedachten en aandoeningen van de vernieuwde ziel met de ziel van de Heere Jezus samen te smelten. Wanneer wij over die aanbiddelijke liefde peinzen en de verheerlijkte Brudegom van de kerk haar al Zijn heerlijkheid, die Hij vóór de grondlegging van de wereld had, zien geven, moeten onze zielen wel van vreugde bezwijken. Wie kan zo'n gewicht van de liefde dragen? Dat gedeeltelijk gevoel ervan, dat de Heilige Geest soms wil schenken, is meer dan de ziel kan bevatten, hoe veroverend moet dan niet een volkomen gevoel daarvan zijn? Wanneer de ziel verstand zal hebben om al de gaven van onze Heiland te onderscheiden, wijsheid om ze te kunnen waarderen en tijd, om er over te peinzen, zoals de toekomstige wereld ons zal geven, dan zullen wij in nauwere gemeenschap met Jezus leven dan tegenwoordig. Maar wie kan zich de verrukking van zo'n gemeenschap voorstellen? Het moet een van die zaken zijn, die in het hart van de mensen niet zijn opgeklommen, maar die God bereid heeft aan hen, die Hem liefhebben. O, dat wij de deuren van de graanschuren van onze Jozef konden openbreken en de overvloed zien, die hij voor ons verzameld heeft! Dit zou ons met liefde overstelpen. Door het geloof zien wij als door een spiegel in een duistere rede het weergekaatste beeld van Zijn ongetelde schatten; maar wanneer wij werkelijk met onze eigen ogen de hemelse dingen zien zullen, hoe diep zal dan niet de stroom van de gemeenschap zijn, waarin onze ziel zich zal kunnen baden. Onze hoogste lofliederen zullen tot zolang bewaard worden voor onze geliefde Weldoener Jezus Christus, onze Heer, wiens liefde voor ons wonderlijker is dan de liefde van de vrouwen.

5. Toen Hij verschenen is a) heeft Hij ons, die, in onderscheiding van hen, die nog geen Christenen zijn, Zijn goedertierenheid en liefde ook persoonlijk ervaren hebben, zalig gemaakt (Efeze 2: 8 v.). Hij heeft dat b) niet gedaan uit de werken van de rechtvaardigheid, die wij gedaan hadden, want juist het tegendeel had bij ons plaats (vs. 3), c) maar naar Zijn barmhartigheid, waarin Hij, alleen door Zichzelf bewogen, Zich over onze ellende ontfermde, door het bad van de wedergeboorte en vernieuwing van de Heilige Geest, waarvan de heilige doop teken en zegel is (Efeze 5: 26 Joh. 3: 5. 2 Kor. 5: 17 Gal. 3: 2 en 27 Hand. 19: 15 v.).

a) Efeze. 1: 4. 2 Tim. 1: 9 b) Rom. 3: 20, 28; 4: 2, 6; 9: 11; 11: 16 c) Hand. 15: 11 Efeze. 2: 4

Het "niet uit de werken van de rechtvaardigheid, die wij gedaan hadden (op dit wij ligt nadruk: wij, die nu Christenen en als zodanig zalig zijn), heeft Hij ons zalig gemaakt" volgt uit het voorgaande vanzelf. Als de apostel het evenwel nog uitdrukkelijk zegt, ligt de reden

daarin, dat hij de reddende genade als een geheel vrije en onverdiende, ook negatief door de tegenstelling duidelijk wil doen opmerken. Daarop toch rust geheel en al het gewicht van de gedachte van onze plaats, in zoverre moet worden aangetoond, hoe weinig de gelovig geworden Christen tegenover de niet-Christen reden heeft op zijn beter geworden zijn zich te verheffen. De werkelijke grond van onze redding of zaligmaking, op deze wijze negatief voorbereid en zo met nadruk op de voorgrond geplaatst, wordt vervolgens uitgedrukt door "maar naar Zijn barmhartigheid" (vgl. 1 Petrus 1: 3). Op die grond laat dan Paulus het middel van de redding voor de bijzondere personen, nadat de goedheid en liefde van God in de objectieve feiten van de genade reeds verschenen was, volgen. Nu spreekt het vanzelf, dat niet van deze feiten, die voor de mogelijkheid van redding voor de bijzondere personen tot voorwaarde zijn, sprake is, maar alleen daarvan, op welke weg God ieder in het bijzonder in de staat van de genade brengt. Nu kan hier weer volgens het gehele verband, dat alleen Gods daad voor ogen wil stellen, niet datgene genoemd zijn, wat van de kant van de mensen als objectief middel of als voorwaarde van de zaligheid geëist wordt (Efeze 2: 8, "uit genade bent u zalig geworden door het geloof, maar alleen dat, waardoor de nieuwe toestand van de zijde van God wordt teweeg gebracht, namelijk het bad van de wedergeboorte. Deze is het, die de mens uit de toestand, in vs. 3 beschreven, in het nieuwe leven van de Geest verplaatst; deze is de zekere grond in ieder in het bijzonder, waarop de gehele verdere groei in het leven van de Geest rust.

Onze Heidelbergse catechismus mag bij deze plaats wel worden herinnerd, waar die in Zondag 27 vr. 73 ons het volgende geeft: "Waarom noemt dan de Heilige Geest (wanneer het uiterlijke waterbad niet de afwassing van de zonde zelf is) de doop het bad van de wedergeboorte en de afwassing van de zonde? God spreekt zo niet zonder grote oorzaak, namelijk: niet alleen om ons daarmee te leren, dat zoals de onzuiverheid van het lichaam door het water, zo ook onze zonden door dat bloed en de Geest van Jezus Christus weggenomen worden; maar veel meer, dat Hij ons door dit goddelijk pand een waarteken wil verzekeren, dat wij zo waarachtig van onze zonden geestelijk gewassen zijn, als wij uitwendig met water gewassen worden. "

Werkelijk was de doop in zekere zin afwassing van de zonden en bad van de wedergeboorte in de apostolische eeuw. Niemand toch deed in de regel, vaak ten koste van de belangrijkste offers, afstand van Joden- en Heidendom, dan die van harte geloofde en zo in waarheid een nieuw schepsel werd in Christus de Heer. En waar nu de heilbegerige reeds in zijn leven van de zonde was afgestorven, eer hij daalde in bad of beek, omdat hem het heilig doopsel verbeidde, maar zijn verrukte blik de hemel geopend zag en niet zelden buitengewone gaven van de Heilige Geest in zijn hart uitgestort werden; waar hij straks zich uit het water verhief om, opgestaan met Christus, in waarheid van het leven te wandelen, hoe kon het anders, of hij mocht en moest nu ook spreken. Ik ben afgewassen, geheiligd, gerechtvaardigd, door het bloed van Christus en door de Geest van onze God? Maar nooit had men behoren te vergeten, dat dit eigenlijk toch de vrucht was van het geloof, waarmee de Doop was ontvangen en in geen deel van het doopwater, op zichzelf beschouwd.

De uitdrukking: bad van de wedergeboorte betekent niet een bad, waardoor de wedergeboorte ontstaat, maar waaruit de gelovig gedoopte als een wedergeborene oprees. Zegt Ananias tot Paulus: "Sta op, laat u dopen en uw zonden afwassen", reeds wat hij er bijvoegt: "aanroepende de naam van de Heere", bewijst, dat hij afgescheiden van dit laatste aan de doop geen kracht tot reiniging toekent. Naar Petrus onderwijs heeft alleen die doop behoudende kracht, die gepaard gaat met de belofte van het bewaren van een goed geweten voor God en heeft onze Heere de zaligheid van Geloof en Doop, te samen verenigd,

verbonden, het ontgaat zeker uwer opmerkzaamheid niet, dat Hij daarentegen over van de verdoemenis wel van de ongelovigen, maar niet van de ongedoopten gewaagt.

De apostel spreekt van een bad, omdat de doop hem voor ogen staat (Efez. 5: 26 Hand. 22: 16) en noemt het meer bepaald een bad van de wedergeboorte, waarvan de Heer in Joh. 3 spreekt. Door deze wordt het mensenkind, dat vlees uit vlees geboren is, opgeheven en verplant in een nieuw leven en een nieuw rijk. Uit het rijk van de wereld, waarin de zonde haar macht uitoefent, treedt men uit het bad van de wedergeboorte in het rijk van God, waar Gods genade haar krachten ontwikkelt, waarin de krachten van de toekomstige wereld werken. Ja, nog meer, hij wordt niet maar op enige plaats van dit rijk ingeplant, hij wordt in de levensboom, die in het midden van dit rijk van God staat, als een rijstje ingeënt. Hij wordt door dat bad met de Heere verbonden, in de Heere ingelijfd en ingeplant, zodat hij in de gemeenschap van Zijn dood en van Zijn leven intreedt en daarin liggen toch de krachten van de wedergeboorte, daarin vloeit de bron van het nieuwe leven. De apostel spreekt ook van het bad van de vernieuwing van de Heilige Geest en geeft daarmee de voortgang te kennen, het principe van een nieuwe ontwikkeling.

Men kan de beide uitdrukkingen op deze wijze onderscheiden, dat door de eerste uitsluitend het begin, door de andere tevens de verdere voortgang en de ontwikkeling van het nieuwe leven wordt uitgedrukt.

Maar wat hebben wij door het bad van de wedergeboorte te verstaan? Gemeenlijk denkt men aan de doop, voor zover die de wedergeboorte, of verbetering van het gemoed betekent en verzegelt. Dan deze verklaring schijnt ons zeer gedrongen. Men is het er niet eens over, van waar deze spreekwijze ontleend is. Volgens sommigen zou de apostel zinspelen op een bad, waarin de jonggeboren kinderen afgewassen werden, volgens anderen op de koperen bekkens in de tempel van Salomo, volgens nog anderen op de doopvaten van de Christenen, maar deze zijn van latere oorsprong. Hoe het ook zij, naar onze gedachten komen hier de borgtochtelijke verdiensten van Christus voor, onder de benaming van het bad van de wedergeboorte. Door het bloed toch, of de verdiensten van de Middelaar worden wij gewassen van de schud van de zonden. Ook is deze benaming ongemeen gepast, in een bad is overvloedig water, om de hele mens te reinigen, zo zijn ook de verdiensten van de Middelaar alvoldoende, om de zondaar van al zijn schulden te reinigen, omdat de bloedstorting van Christus alleen heeft teweeg gebracht, hetgeen alle wassingen onder de Levitische godsdienst niet konden uitwerken. De gerechtigheid van Christus heet een bad van de wedergeboorte, of van de herstelling van de zondaars in zijn oorspronkelijken staat, in de gunst en vriendschap van God. Het woord, door wedergeboorte vertaald, betekent toch een herstelling in de vorige staat. Volgens deze opvatting hangt alles ongemeen goed samen; zondaars worden aanvankelijk zalig, wanneer zij door het bloed van Christus, van de schuld van de zonden gereinigd en hun harten, door de genadewerking van de Heilige Geest, vernieuwd en verbeterd worden en langs deze weg, op grond van de toegerekende gerechtigheid van Christus, gerechtvaardigd zijnde, hebben zij een geponde hoop op het eeuwige leven.

6. a) Welke Geest, die de wedergeboorte en vernieuwing teweeg brengt, Hij ter vervulling van Zijn belofte (Joël 3: 11 Zach. 12: 10) over ons rijkelijk heeft uitgegoten door Jezus Christus, onze Zaligmaker.

a) Ezechiël. 36: 25

De woorden van de apostel vormen een sterke opklimming; de genade, die ons is overkomen, openbaart zich in steeds rijker volheid. Dit geschiedt niet zonder doel: wij moeten overgoten worden. Gods goedertierenheid en liefde tot de mensen moet ons geheel innemen en alle onvriendelijkheid en haat tegen onze naaste uit ons hart uitbannen.

Zie de Heilige Geest is niet alleen gegeven, niet alleen "uitgegoten", maar "rijkelijk" uitgegoten. De apostel kan de genade en haar werkingen niet hoog genoeg verheffen en wij achten ze, helaas, zo gering bij onze goede werken.

Gods vrije genade is ons voorgekomen; daarom moeten ook wij anderen met ontfermende liefde voorkomen.

Stort God de Heilige Geest over ons rijkelijk uit door Jezus Christus onze Heiland, dan is de Vader de aanvang, de Zoon de Middelaar en de Heilige Geest de Voleinder van het grote werk. Onze wedergeboorte is een werk van de Drie-enige God, die ons ook geschapen heeft.

7. En deze uitgieting van de Geest heeft Hij gegeven, opdat wij, gerechtvaardigd zijnde (Rom. 3: 24. v. ; 5: 19) door Zijn genade (Rom. 5: 15), de genade namelijk van onze Heere Jezus Christus, erfgenamen zouden worden (Rom. 8: 17 Gal. 4: 17 2: 13 van het eeuwige leven.

In dit vers zegt de Apostel welk doel God had, om door Jezus Christus de Heilige Geest rijkelijk over ons uit te gieten. Er wordt niet slechts gezegd dat wij in hoop erfgenamen van het eeuwige leven worden, waartoe het bezitten van de Heilige Geest ons maakt, maar tevens wordt gezegd dat wij het moesten worden, nadat wij door de genade van onze Heiland rechtvaardig waren geworden. Met dit "gerechtvaardigd zijn" is de verandering van onze betrekking tot God bedoeld, die wij uit onszelf tegen ons, maar nu door Christus gerechtigd voor ons hebben. Deze verandering door de uitgieting van de Geest over ons gaat vooraf; zij is de noodzakelijke voorwaarde tot ons intreden in de erfenis van het eeuwige leven. Wij denken het aan de genade van Christus, dat wij zo voor God zijn komen te staan, om het eeuwige leven te beërven, in plaats dat onze schuld ons de eeuwige dood zou hebben overgeleverd, evenals wij de Heilige Geest, die in ons een heilig leven herstelt, niet zouden hebben ontvangen, als het niet de genade van Christus was, waardoor wij tot de gerechtigheid voor God zijn gekomen. Zo hebben wij het dus in ieder opzicht aan God, onze Heiland en Jezus Christus onze Zaligmaker te danken en niet aan onszelf, dat wij niet meer in ons vroeger zondig leven gevangen zijn, dat niet onderscheiden was van dat van de niet-Christenen (vs. 3).

Wij zijn eerst "naar de hoop" erfgenamen van het eeuwige leven, d. i. wij zijn nog niet in het werkelijk bezit van de erfenis, maar eerst in de zekerheid het in de toekomst te zullen ontvangen. Is de Christen hier beneden reeds rechtvaardig en geniet hij als kind van God rijkelijk en dagelijks de goederen van God, het volle genot van de rijkdom van God zal eerst later komen.

Het eeuwige leven is een erfenis en wordt bijgevolg niet verkregen door arbeid of naarstigheid; het is een erfmaking van God de Vader aan Zijn kinderen, naar Zijn vrij welbehagen en behoort alleen tot Zijn kinderen; zij allen zijn erfgenamen en worden dat door de genadige aanneming tot kinderen; noch de wedergeboorte noch de rechtvaardigmaking doet hen kinderen van God worden, maar maken dat zij blijken zodanige te wezen. God stelt hen door Zijn genadige aanneming onder Zijn kinderen en schenkt hun die zalige erfenis en

deze aanneming tot kinderen rust op de eeuwige voorbeschikking in Christus, in wie de erfenis daarom verkregen wordt.

8. Dit, wat ik hier (vs. 4-7) u heb herinnerd, is een getrouw woord (1 Tim. 4: 9) en deze dingen wil ik, dat u ernstelijk bevestigt, die als ontwijfelbare waarheid bij uw leren (Hoofdstuk 2: 1) in de gemeente op het hart drukt, opdat degenen, die in God geloven (Hand. 16: 34 Gal. 4: 9. 1 Thessalonicenzen. 1: 9. 1 Petrus 1: 21, zorg dragen, om goede werken van die aard, als die in Hoofdstuk 2: 2-3: 2 zijn voorgesteld, voor te staan. Deze dingen zijn het, die u moet leren, omdat die goed zijn in Gods ogen (1 Tim. 2: 3) en nuttig zijn de mensen (Hoofdstuk 1: 9).

9. Maar weersta de dwaze vragen en geslachtekeningen en twistingen en strijdningen over de wet (Hoofdstuk 1: 14. 1 Tim. 1: 4, 7; 6: 4. 2 Tim. 2: 23), zoals zij, die uit de besnijdenis zijn, die voorbrengen (Hoofdstuk 1: 10), omdat zij het zuurdeeg van hun vroeger Jodendom (MATTHEUS. 16: 6) niet willen laten varen. Onthoud u van deze (1 Tim. 4: 7. 2 Tim. 2: 16, want zij zijn het tegendeel van wat ik zo-even als goed en de mensen nuttig voorstelde, nutteloos en ijdel, zonder waarde en zonder waarheid.

Vragen zijn beschouwingen, uiteenzettingen over hetgeen in de Thora (Israël's wetboek) duister is. Zij zijn dwaas, wanneer zij behandeld worden, als of het zich bezig houden met deze voor het godsdienstig leven van betekenis was en daarom de tijd en de kracht voor zich eisen, die aan de zekere en onbetwistbare Christelijke waarheid gewijd moest zijn. Het geslachtsregister doelt op de geschiedkundige inhoud van de Thora; de uitdrukking komt van de opschriften, waaraan het verhaal tussen de scheppingsgeschiedenis en de wetgeving zich vastknoopt (Gen. 2: 4; 5: 1; 6: 9; 10: 1; 11: 10 en 27; 25: 12 en 19; 36: 1; 37: 2). Onderzoekingen over die geschiedkundige inhoud waren dan dwaas, als zij alleen over het uitwendige handelden en daarbij toch aanspraak maakten voor het godsdienstige leven betekenis te hebben, zoals onder Christenen alleen het geestelijk verstaan van de heilige geschiedenis, alleen de eigenlijke geschiedenis van de zaligheid die kon hebben. Wat met betrekking tot de wet de "vragen" waren, dat waren met betrekking tot de geschiedkundige inhoud van de Thora de "geslachtsregisters." Als men zich met deze bezig hield had dat "twistingen en strijdningen over de wet" ten gevolge, "twisting", omdat men meningen tegenover elkaar plaatste, "strijdingen", omdat niemand een ander gelijk wilde geven, maar ieder de ander wilde verslaan. Altijd werd hierbij gehandeld over de Schriften van het Oude Testament, maar niet tot dat doel, waarmee zij gegeven waren (2 Tim. 3: 16 v) en met achterplaatsing van hetgeen de inhoud van de apostolische prediking uitmaakte. Daarom noemt de apostel die "nutteloos en ijdel" en vermaant hij Titus zich daarmee niet in te laten en niet, zoals hij bij onchristelijke leringen moest doen, daartegen strijden, behalve dat hij, zoals wij in Hoofdstuk 1: 13 lezen, hen met strenge woorden moest bestraffen, die de gemeente met zulke zaken bezig houden en daarvoor schade doen aan de gezonde leer. Het is steeds (behalve van plaatsen als 1 Tim. 4: 1 vv., waar hij van de toekomst spreekt) de verkeerde Joodse Schriftgeleerdheid, die hij buiten de Christelijke gemeente wil houden.

Onze dagen zijn kort en wij doen beter om ze tot weldoen te gebruiken, dan om over zaken te twisten, die op zijn best genomen, van minder belang zijn. De oude geleerden deden een wereld van kwaad door hun oneindige twisten over dingen, die geen praktisch belang hebben; en onze kerken hebben veel te lijden van kleine onenigheden over afgetrokken onderwerpen en onbelangrijke vragen. Nadat alles gezegd is, wat gezegd kan worden, is niemand wijzer dan van te voren en daarom bevordert de twisting noch de kennis, noch de liefde en het is dwaas om in zo'n onvruchtbaar veld te zaaien. Vragen over punten, waarover de Schrift

zwijgt, over verborgenheden, die alleen voor God zijn, over profetieën, die voor verschillende uitlegging vatbaar zijn en over de wijze van menselijke instellingen te onderhouden, deze allen zijn dwaas en wijze mensen vermijden ze. Onze taak is niet om dwaze vragen te doen of te beantwoorden, maar om ze te weerstaan als zo wij het voorschrift van de apostel ijverig betrachten en zorg dragen om goede werken voor te staan, dan zullen wij door nuttige werkzaamheid zozeer ingenomen zijn, dat wij geen belang zullen stellen in onwaardige en onnodige twistvragen. Er zijn echter enige vragen, die juist het tegenovergestelde van dwaas zijn: wij moeten die niet vermijden, maar ze eerlijk en oprecht onder de ogen zien; bijvoorbeeld: Geloof ik in de Heere Jezus Christus? Ben ik vernieuwd in de geest van mijn gemoed? Wandel ik niet naar het vlees, maar naar de Geest? Groei ik op in genade? Is mijn wandel een sieraad voor de leer van God, mijn Heiland? Zie ik uit naar de komst van de Heere en gedraag ik mij als een dienstknecht, die zijn meester verwacht? Wat kan ik meer voor Jezus doen? Zulke vragen eisen onze ernstige betrachtning en als wij ons vroeger tot twistvragen begeven hebben, laat ons nu onze krachten voor nuttiger dienst gebruiken. Laat ons vredemakers zijn en laat ons trachten anderen door woord en voorbeeld te bewegen om "dwaze vragen te weerstaan. "

10. a) Verwerp en mijd een ketterse mens, iemand, die een bijzondere plaats in de gemeente inneemt en voor deze aanhangers probeert te verwerven (2 Petrus 2: 1), na de eerste en tweede vermaning, als die zonder uitwerking bij hem zijn gebleven.

a) MATTHEUS. 18: 17 Rom. 16: 17. 2 Thessalonicenzen. 3: 6. 2 Tim. 3: 5. 2 Joh. 1: 10

11. Wetend, dat de zodanige verkeerd is, zodat een verder vermanen hem toch niet tot andere mening zou brengen en dat die zondigt niet alleen uit zwakheid en onkunde, maar met het bepaalde doel om juist dat te zijn wat hij is en daarom ook niet nader gewezen hoeft te worden op zijn onrecht en het oordeel, dat hij zich daardoor op de hals haalt, zijnde bij zichzelf veroordeeld, in zijn eigen geweten het vonnis van de verwerping omdragend.

Paulus zegt niet, dat men een ketterse mens moet doden, maar zegt, dat men hem een of twee maal moet vermanen; als hij zich echter niet wil laten vermanen, moet men hem mijden als een, die opzettelijk en moedwillig weigert te horen en te zien en de Heilige Geest, die enkel genade is, verwerpt, ja smaadt en schandvlekt (Hebr. 10: 29). Het is nooit gehoord, voor zoveel ik gehoord en gelezen heb, dat een aanvoerder, een hoofd van een ketterij bekeerd is.

Onder een "ketterse mens" moet men hier iemand verstaan, die het erop toelegt om zich naast de geordende gemeenschap, waarin Titus de Christenen op Kreta moest leiden en stichten, een aanhang te verwerven, een bijzondere plaats in te nemen, waarvoor hij zeker iets bijzonders moest leren, om zich ingang te verschaffen, maar zonder dat dit iets hoefde te zijn, dat de apostolische leer verwierp, of een dwaalleer in die zin hoefde te zijn: hoe zou anders Titus kunnen gedrongen worden, om zo iemand, nadat hij hem een of tweemaal op het gemoed had gedrukt dat hij verkeerd handelde, de deur te wijzen en zich niet langer met hem te bemoeien? Niet, omdat het toch niets helpen zou, om zich langer met hem te bemoeien moet Titus al zo doen, maar omdat het niet nodig is. Als namelijk zo iemand eens en nog eens vermaand en gewaarschuwd is, zonder dat het iets baatte, dan ligt de reden van zijn dwalen niet daarin, dat hij niet weet wat hij doet, maar hij heeft met volle kennis van zijn onrecht, waarvan hij voor zichzelf bewust is, zodat hij dus geen opheldering nodig heeft, een weg ingeslagen en voortgezet, die hem uit de gemeenschap tot partijschap leidt. Dit moet Titus bedenken en zich dus overtuigd houden van het vergeefse van zijn vermaning en geen verdere moeite doen, om hem van zijn weg af te brengen. Zoals het een verspillen zou zijn van de tijd,

die aan de ware leer moet worden gegeven, als hij zich inliet met de dwaasheden van een schriftgeleerdheid, die tot niets nuttig is, zo zou hij er ook verkeerd aan doen, als hij daardoor de scheuringen van de Christelijke gemeente wilde voorkomen, dat hij een, die naar een bijzondere plaats haakt, door steeds nieuwe voorstellingen probeerde terecht te brengen, in plaats van hem door juiste zorg voor de gemeenschap de weg te versperren.

Die zich onder het oordeel van anderen het minst wil brengen, draagt het oordeel en het getuigenis van zijn geweten tegen zich, dat hij zichzelf en zijn eer zoekt, gehoorzaamheid weigert enz. Aan deze waarheid, die in zijn eigen oordelen nog werkzaam is, kan men zo iemand overlaten.

C. Tenslotte gaat de apostel over tot persoonlijke aangelegenheden. Hij deelt Titus in de eerste plaats mee, dat hij door de een of anderen helper, die zich in zijn omgeving bevindt, hem van Kreta zal afroepen, om met hem te Nikopolis te overwinteren. Vervolgens roept hij hem op om de schriftgeleerden Zenas en Apollos, die deze brief aan hem overbrengen, te helpen, opdat het hun op de terugreis aan niets ontbreekt en aan die verzorging de Christenen op Kreta mede te laten deelnemen, omdat hun gelegenheid moet worden aangeboden, in het beoefenen van goede werken van het hun aangeboren volkskarakter bevrijd te worden en Christelijke gezindheid deelachtig te worden (vs. 12-14). Hierop worden groeten overgebracht en groeten opgedragen, beide met zekere beperking; daarentegen is het toewensen van genade niet meer voor Titus persoon alleen, maar voor de gehele gemeente op Kreta (vs. 15).

12. Als ik, volgens de verandering, die ik in mijn vroeger reisplan naar Achaje (2 Kor. 1: 15 v.) heb gemaakt ("1Co 16: 5" en "2Co 1: 2, Artemas (= Artemidorus) tot u zal zenden, of Tychicus, dat echter niet zo snel zal plaats hebben, maar eerst van een van de stations in Macedonië (Hand. 20: 1 v.), zo benaastig u tot mij te komen, kom dan snel tot mij te Nikopolis in Epirus Ac 19: 20; want aldaar heb ik voorgenomen te overwinteren (van 57-58 na Christus).

Volgens het reisplan van de Apostel in 1 Kor. 16: 5 v. en dat een ander was dan zijn vroeger, dat in 2 Kor. 1: 15 v. is meegedeeld, had hij het voornemen te Corinthiërs te overwinteren, hij stelt het echter met een "mogelijk" nog als problematisch voor, het zal erop aankomen, of de Corinthiërs door hun gedrag een langer oponthoud bij hen gewenst maken. Op onze plaats zorgt Paulus voor het tegengestelde geval, als hem namelijk een overwinteren te Corinthiërs niet zou worden mogelijk gemaakt. Hij was toch, toen hij aan Titus schreef, zeer terneer geslagen over de verwarringen te Corinthiërs en durfde nauwelijks hopen, dat zijn brief, die wij voor de eersten houden, bij de Corinthiërs de gewenste uitwerking zou doen. Onder alle omstandigheden was het het veiligste, tegenover Titus, wie hij dit instruerend schrijven toezond, omdat hij hem voor een geruime tijd op zijn tegenwoordige standplaats wilde laten werken, een overwinteren te Nikopolis zich voor te nemen. De stad was, zoals wij bij Hand. 19: 20 hebben uitgedrukt, een wachttoren, waar hij kon blijven tot de winter voorbij was, als de Corinthiërs zich hardnekkig betoonden. Van daar kon hij echter ook te allen tijde opbreken en naar Corinthiërs verhuizen, als de omstandigheden gunstig werden. Uit Hand. 20: 2 vernemen wij vervolgens, dat inderdaad dat tweede plaats had en dus het "mogelijk" in 1 Kor. 16: 6 tot werkelijkheid is geworden. Maar ook het tweede, dat Paulus hier schrijft: "als ik Artemas tot u zal zenden, of Tychicus, zo benaastig u tot mij te komen", veranderde en wel reeds dadelijk bij het terugkeren van Apollos tot de apostel, waarvan in vs. 13 sprake is, omdat daar een geheel nieuwe toestand geboren werd, die de dispositie van Paulus, om Titus tot de winter op Kreta te laten, geheel veranderde. Intussen zou ook de mening verdedigd

kunnen worden, dat onze brief nog voor de eerste brief aan de Corinthiërs was geschreven en de beschikking in ons vers volgens het oorspronkelijk reisplan zou gemaakt zijn. In zodanige zaken, waarbij wij niets hebben dan gissingen, kan niets absoluut vastgesteld worden. Verder moet nog worden opgemerkt, dat men in oude tijd de woorden: "benaarstig u tot mij te komen te Nikopolis" verstond, alsof de apostel bij het schrijven van de brief zich reeds in die stad bevond, terwijl men dan niet aan Nikopolis in Epirus, maar aan dat aan de rivier Nestus dacht. Daarop rust dan het onder geschrevene: "geschreven uit Nikopolis in Macedonië." Wanneer intussen Paulus snel voortgaat, "want daar heb ik voorgenomen te overwinteren" blijkt daaruit duidelijk genoeg, dat hij in de genoemde stad niet is aangekomen, maar pas voor de winter daarheen zou komen. Wij moeten daar een andere plaats en wel Efeze voor de plaats houden, waar de brief is geschreven.

13. Geleid Zenas, de wetgeleerde en a) Apollos, aan wie ik het overbrengen van deze brief heb opgedragen Tit 1: 5, zorgvuldig en voorzie ze van al wat zij nodig hebben voor hun terugreis naar Efeze (3 Joh. 1: 6), opdat hun niets ontbreekt.

a) Hand. 18: 24. 1 Kor. 1: 12

Zenas komt overigens niet meer voor, behalve dat er onder zijn naam een apokryfisch geschrift is, dat over het leven en de daden van Titus handelt. De titel "schriftgeleerde" wijst wellicht aan dat hij een Joods schriftgeleerde was geweest. Het woord in de grondtekst heeft echter ook de betekenis van "rechtsgeleerde", zodat wij hem eer voor een Christen uit de heidenen moeten aanzien. Apollos vinden wij in 1 Kor. 6: 12 nog in Paulus omgeving te Efeze. De apostel zou wel aan het verlangen van de Corinthiërs hebben willen voldoen en hem bij het zenden van de eerste brief aan de Corinthiërs hebben laten gaan, maar hij zelf wilde vermijden in de strijd van de partijen aldaar, waarvan er een zich naar hem noemde (1 Kor. 3: 4), nog meer te worden ingewikkeld, dan het helaas reeds zonder zijn wil had plaats gehad en zo werd hij in gemeenschap met Zenas tot het overbrengen van ons epistel naar Kreta gebruikt. Ja, zoals het schijnt, moest het woord in 1 Kor. 16: 12, "hij zal komen wanneer het hem welgelegen zal zijn", dat zijn eigen antwoord op de begeerte van de Corinthiërs, om hem weer in hun midden te hebben bevat, zoveel betekenen, als dat, zoals het nu te Corinthiërs was, hij nog in lange tijd niet dacht daarheen te komen. Om nu de apostel, die voor Corinthiërs nog andere helpers, dan de reeds daarheen gezondene (Timotheus en Erastus, Hand. 19: 22) nodig had, schadeloos te stellen, bewoog hij, toen hij op Kreta was, Titus om zich voor die dienst ter beschikking van Paulus te stellen, terwijl hij zelf bereid was het ambt van Titus bij de Kretensen op zich te nemen. Dit keurde Paulus, toen Apollos naar Efeze terugkeerde, goed en zond hem met Tychicus weer naar Kreta, waar hij bleef, terwijl Tychicus en Titus zich haar Corinthiërs begaven. Zo arbeidden nu deze op de manier, die uit 2 Kor. 2: 12 v. ; 7: 6, 13 v. ; 8: 6, 16 vv. ; 12: 18 blijkt, totdat zij de apostel op zijn reis door Macedonië en Illyrië vergezelden, met hem naar Nikopolis en van daar naar Griekenland kwamen (Hand. 20: 1 v.). Ook op de Pinksterreis van Paulus naar Jeruzalem in het jaar 58, is Tychicus in diens gezelschap (Hand. 20: 4), terwijl wij van Titus niets horen. Zeker was dan mogelijk, dat hij niet mee naar Nikopolis in Griekenland kwam, maar door de apostel in het zuidelijke deel van Illyrië, d. i. Dalmatië gestationeerd werd, waar wij hem gedurende de gevangenschap van de apostel te Rome aantreffen (2 Tim. 4: 10).

14. U moet die verzorging niet uit eigen middelen bekostigen, maar de gemeenteleden daartoe dringen en dat ook de onze leren goede werken voor te staan (vs. 8) tot nodig gebruik, opdat zij niet onvruchtbaar zijn (2 Petrus 1: 8). De Kretensen naar hun volkskarakter "luie buiken" (Hoofdstuk 1: 12) houden wel van eigen genot, maar zorgen des te minder graag voor de

behoeften van anderen en daarom moeten de Christenen daar daarin geoefend worden, dat zij het eigenaardige van hun volk afleggen en zich op de tegengestelde deugden (Fil. 2: 4 Hebr. 13: 16 Rom. 12: 13) toeleggen.

De vermaning hier gegeven doelt niet alleen op het tegenwoordige geval van verzorging van Zenas en Apollos, hoewel daarin de aanleiding ertoe lag; maar zij is algemeen uitgedrukt, omdat zij algemeen, op alle gevallen, wanneer noodzakelijke behoeften van anderen bevredigd moeten worden, moet worden toegepast.

15. Die met mij zijn, mijn medewerkers, als Artemas, Tychicus (vs. 12), Trofimus (2 Kor. 8: 18 v.) en Sosthenes (1 Kor. 1: 1) groeten u allen. Groet ze, die ons liefhebben in het geloof, de anderen toch, die in hun ongeloof van ons zijn afgekeerd (Hoofdstuk 1: 9 vv. ; 3: 9 v.), zouden met onze groet niets te doen willen hebben en verdienen ook die groet niet (2 Joh. 1: 10 v. Gal. 6: 16). De genade, die ik u in Hoofdstuk 1: 4 inzonderheid toewenste, zij met u allen, die op Kreta de gemeente van de Heere uitmaakt (2 Tim. 4: 22). Amen.

Groeten en gegroet worden is niet een nutteloze gewoonte, maar een zeer goed werk, dat de engelen en God zelf hebben gedaan. (Richt. 6: 12 Luk. 1: 28 MATTHEUS. 28: 9).

Wij moeten wel aan ieder het goede geven en bewijzen, maar vooral hun, die met ons van de ware godsdienst zijn en geloofsgenoten heten (Gal. 6: 10).

De zedelijke betekenis van de zegen openbaart zich ook daarin, dat zijn werkzaamheid niet slechts de vrome gezindheid van de zegenende, maar ook die van de gezegende tot voorwaarde heeft (MATTHEUS. 10: 13). De meest algemene wijze van zegenen, die de Christelijke liefde tot de broeders in het toewensen van leven in en met God uitdrukt, is het "groeten" dat, als het niet tot ijdele vorm is verlaagd, bij het komen en scheiden de zedelijke band, doorgelooft van de vrede van God, tussen de zielen vormt.

De (zendbrief) aan Titus, de eerste verkoren opziener van de gemeente van de Kretensen, is geschreven van Nikopolis in Macedonië (beter: "van Efeze in Klein-Azië", "Tit 3: 12).

SLOTWOORD OP DE DRIE PASTORAAL-BRIEVEN

Evenals aan de nachtelijke hemel hier afzonderlijk staande sterren, en daar groepen worden gezien, die te samen een schitterend sterrenbeeld uitmaken, zo vinden wij ook aan de hemel van de Heilige Schrift gelijke verschijnselen. De drie pastoraal-brieven vormen een kleine cyclus van apostolische schriften, die in menig opzicht een andere physionomie dan de overige brieven van dezelfde apostel laten aanschouwen. Terwijl alle andere brieven met uitzondering van die aan Filemon aan gehele gemeenten zijn gericht, worden deze drie aan bijzondere personen, medewerkers in het evangelie, gezonden. Zij bevatten voorschriften voor het herderlijk ambt, gevloeid uit het hart van een ware herder en zeer geschikt om deze discipelen te vormen naar het beeld van de grote Herder van de schapen (1 Petr. 5: 4). Zij bezitten dus minder een officieel dan wel een vertrouwelijk karakter en bevatten menige uitdrukking, die in de overige schriften van dezelfde apostel niet of ten minste niet op dezelfde manier gevonden worden. Zij slaan meer een toon van vaderlijke tederheid aan en verraden de innigste bezorgdheid, niet alleen voor de gemeenten, aan wier hoofd Timotheus en Titus geplaatst waren, maar ook voor het geestelijke en lichamelijk welzijn van de laatsten.

Deze drie brieven dragen meer een praktische dan een dogmatische kleur. Verschillende belangrijke wenken, waarschuwingen, voorschriften en voorspellingen worden aan de beide jeugdige opzieners gegeven en door hen aan de gemeenten, hoewel deze brieven niet zoals de meeste andere (Kol. 4: 10) tot openlijke voorlezing bestemd waren. Zij laten ons een diepe blik slaan in het hart van de apostel, die wij hier in het laatste tijdvak van zijn leven, meer dan vroeger het geval was, gebogen vinden onder velerlei vervolgingen in moeiten, maar die nog aan de ene kant tegen de vijanden van het Godsrijk, aan de andere kant met innige, vaderlijke liefde tot zijn beide geestelijke zonen in het geloof vervuld is. Tevens geven zij ons een duidelijk beeld van de stemming, waarin hij de nabij zijnde ontaarding van de kerk als ook zijn eigen naderend einde verwachtte. Meer dan andere brieven herinneren zij ons aan het eigen woord van de apostel, dat hij de schat van het evangelie in aarden vaten droeg, maar zij bewijzen ook de waarheid van hetgeen hij daarop onmiddellijk volgen laat "opdat de uitnemendheid van de kracht zij van God en niet uit ons" (2 Kor. 4: 7). Onder de drie brieven hebben de eerste aan Timotheus en die aan Titus veel overeenkomst met elkaar, hoewel de betrekking tot Timotheus nog inniger was dan die tot Titus. De tweede aan Timotheus onderscheidt zich van beide, dat die het apostolisch-profetisch testament van de grote apostel van de heidenen, zijn erflating aan zijn vriend en in hem aan de gehele gemeente, genoemd zou kunnen worden.